

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut

Earth Charter (EC)

Isumaqatigiissuutip atuartitsissutiginiisaanut ilinniartitsisunut najoqqutassiaq.
Piujuartitsineq atuarfimmuq eqqullugu.

Saqqummiisoq: The Earth Charter Initiative International Secretariat
— Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissuutip Allaffeqarfia

ILINNIUSIORFIK
UNDERVISNINGSMIDDELFORLAG

Nunarsuatta Siunissaa
Pillugu Isumaqatigiissut
Earth Charter (EC)

Suliniaqatigiiffik – Earth Charter International Piujuartitsineq atuarfimmud eqqullugu

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut

Meeqqat atuarfiani ilinniartitsisunut najoqqutassiaq

Saqqummiisoq: The Earth Charter Initiative International Secretariat
Atuagaq najoqqutaq: The Earth Charter Initiative – An Earth Charter Guidebook for Teachers
Kalaallisuunngortitsisoq: Henriette Rasmussen
Aaqqissuisoq: Karo Heilmann Stotts
Assiliartai: Earth Charter International Secretariat

Ilusaata suliarinera: Naqitat A/S, Malene Kuitse Andersen
Naqinneqarfia: Zeuner Grafisk A/S

Ilusaa siulleg, siullermik naqinnera, 500-junngorlugu

Namminersorlutik Oqartussat / Grønlands Selvstyre
@ Ilinnisiorfik Undervisningsmiddelforlag 2010

Inniminn. nr.: 6402
ISBN: 978-87-7975-513-0

Tamatigut innimigisassaq

Atuakkamik matuminnga immikkoortuinilluunniit nuutiterilluni allatullunniit assiliilluni, aamma radiokkut TV-kuulluunniit aallakaatitsilluni, saqqummiussuisoqassanngilaq naqiterisitsisarfik allakkatigut akuersisimatinnagu. Tamatumani pineqanngilaq tigulaarilluni issuaasinnaaneq atuakkap eqqar-
torneqarnerani allaaserineqarneranilu.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut Earth Charter (EC)

Isumaqatigiissuutip atuartitsissutiginnissaanut ilinniartitsisunut najoqqutassiaq.
Piujuartitsineq atuarfimmud eqqullugu.

Qujaffissat

Inuit arlaqartut qutsavigerusunneqarput pingaarutilimmik tunniussaqaqarnerannut sulisimanerannullu, makkuusut:

Guillem Ramis, Louise Erbacher, Brendan Mackey, Linda Hill, Johanna Thompson, Peter Blaze Corcoran, Rick Clugston, Eliana Carvalho, Calin Rudeanu, Pierre Terver, Ilinniartitsisut San Jeronimo atuarfiani, Clayton White, Michael Slaby, Joan Anderson, Sam Crowell, aamma Claire Clugston.

Aammattaaq qujanaq Peace Education Master's programme-mut University of Peace-miittumi, aamma pingaartumik Jamie Raddatz, Sadaf Cameron aamma Arianne Shaffer ilitsersuusionermit projekteqarnerannut.

Aggusti 2005

Atuagaq najoqqutassiaq

Ukiut kingulliit tallimat Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip allattoqarfia saaffigineqartarsimavoq inunnit suleqatigiikkaartunit silarsuarmi tamarmiit aqqtissiuuteqqusunit, assersuutinik, atortussanillu ujartuisunik, qanorlu ilillutik Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut atuartitsinerminnut ilanngussinnaanerit-sik. Una ilinniartitsisumut ilitsersuut najoqqutassat ujartuinnermut tassunga atugassatut sananeqarsimavoq. Inuit ataasiakkaat arlaqaqisut atugaarisat pitsanngorsarpaat misilittakkatik piginnaaneqarfittillu najoqqutassiap ineriartortinneqarneranut neqeroortigimikkit.

Immikkoortut ataasiakkaat uuma najoqqutassiap tunngavigisai pileqqaarfeqarput internetikkut ataatsimiin-nermit september 2001-mi, Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip ilinniartitaanikkut filosofeqar-nissaanik oqariartuuteqaqqaarnermi ilinniartitsisunit assigiinngitsunit silarsuarmut tamarmeersunit peqataaf-figineqartumik. Oqallinnerit ingerlateqqinneqarput december 2003-mi, inuit ilinniartitsinermi pisortatigoortu-mik pisortatigoortuunngitsumillu suliallit, sulii siullermernit tamatigoormerusut akuliutitinneqarput, ilinniartitsi-nermi peruserineqartut, ilusaa najoqqutassiallu taamaattup imassaa qimerloortikkumallugu. Tamakku suliat sukumiisut tunngavigalugit najoqqutassiaq ilitsersuut missiliuut suliarineqarpoq september 2004-mi, taan-nalu aamma inaarneqartinnagu oqaaseqarfigitinneqarpoq.

Atortussiaq taanna suliarineqarsimavoq aallaavissanik tunngaviusunik imaqaartillugu ilisimaaralugu piffinni assigiinngitsuni naleqqussarneqartarnissaa pingaartuusoq. Sananeqarsimavoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut tunngavigalugu nalornisoorfissuup nunarsuarmioqatigiit tikissimasaasa aaliangiussinissamik pisariaqartitsiffiusup paasisaqarfigineqarnerunissaanut atortussat ilaattut. Siunertarinngilarput Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut kisimi atorneqarsinnaasutut isigineqarnissaa, kisiannili atortussatsialattut ikorfartuutitullu piujuartitsilluni ineriartortitsinerup atuartitsissutigineqarnerani misilittakkatut.

Nalagaaffiit Peqatigiit piujuartitsilluni ilinniartitaanermut 'Ukiorititaat qulit' ukioq manna aallartinneqarmat akuerisaavoq. 'Ukiorititaat qulit' siunertaat piviusunngortitsiffiussappata ilinniartitsinermi atortussat naleqquttut amigaatigineqarput. Una ilitsersuut najoqqutarineqarsinnaasoq sananeqarpoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissummik aallarniisunit 'Ukiorititaat qulit' iluatsitsiviusumik piviusunngortitsiffiunissaannut neqeroo-rutitut, 'Ukiorititaat qulit' siunertaata nunarsuamioqatigiit akornanni naapertuilluarnermik, naligiimmik piujuar-titsillunilu ineriartortinnerup pilersinneqarnissaanut.

*Miriam Vilela
Pisortaaneq
Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip Allaffeqarfia
(Earth Charter International Secretariat)
Aggusti 2005*

Atuakkiortumit aallaqqaasiut

1998 aasaagaa, aalajangerpunga San Fransiscomi suliffeqarfissuarmi suliffiga qimanniarlugu ilinniartitaanerup silarsuaanut nuukkusullunga, tassaniittussatummi imminut isigiuarsimagama. Ecuadorimut nuuppunga tassa-nilu ilisimatusarneq, aningaasarsiorneq fysikilu 9. -12. klassimi atuartunut atuartitsissutigisalerlugit. Erininarian-ngitsorli suliffittaanni annilaangatigilerpara atuartitsissutikka amigartut. Apeqqut takkuttuaannartoq paasivara una:

„Naleqartitat suut, isiginnittaatsit piginnaasallu suut atuartitannut pingaarpat ilikkartissallugit?“ Isumaliutigaara qanoq ilillunga atuartitsininni fagit tigussaasuinnaat pinnagit, inuiaqatigiilerinerli avatangiisinullu isumakulun-nartut ileqqussat naapertorlugit atuartitsininni siuarsarsinnaanerikka.

Paaserpiarnaguluunniit, assorsuaq maqaasivakka naleqartitat nunat tamalaat akornanni akuerisaasut. Sunaaf-falu uanga nalusannik inuppasuit suleqatigiiffiillu isumasioqatigiittarput Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isuma-qatigiissummik pineqartartoq ineriartortikkumallugu, naleqartitat tunngaviillu naapertuilluarnermik, piujuartit-sinermik eqqissinermillu tunngaveqartut nunarsuaq tamakkerlugu atorsinnaasut pilersinniarlugit. Ullumikkut ukiut qulingajaat nunarsuaq tamakkerlugu isumasiuisaqattaareernerme, Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isuma-qatigiissut aajuna illit atugassat.

Najoqutassap uuma siunertaa tassaavoq *ilinniartitsininni atuartitannik kaammattuisussatut taakkua ilinniarnerminni nunarsuaq avatangiisertik eqqumaffigilernerussagaat, siunissamilu namminneq aamma akisussaassuseqarnertik takussagaat.* Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isuma-qati-giissutip allattoqarfianiittugut neriuppugut atuartitsinerni atorluarsinnaasutut isigiumaarit.

*Mohit Mukherjee
Ilinniartitaanikkut Programmiliornermi Pisortaq
Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isuma-qatigiissutip Allaffeqarfia
(Earth Charter International Secretariat)*

Atuagaq najoqqutassiaq:	6
Atuakkiortumit aallaqqaasiut	7
Aallaqqaasiut: Atuagaq najoqqutassiaq	11
IMMIKKOORTOQ 1: Suna pineqarnersoq	
Atuakkami najoqqutassiami isummat tunngaviusut – filosofii	12
Qanoq aamma sooq atuagaq najoqqutassiaq ineriartortinneqarsimava?	13
Piujuartitsilluni ineriartorneq suugami?	14
Piujuartitsilluni ineriartorneq sooq taama atuartitsissutigiuminaatsigiva	15
IMMIKKOORTOQ 2: Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut	
Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut suua	16
Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip tunngavii pingaarnerit	17
Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip atuartitsissutitut periarfissai	19
IMMIKKOORTOQ 3: Aallarnisarneq	
Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip atuartitsinermi atomissaa	20
Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip oqaasertai meeqqanut naleqqussarlugit	23
Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut meeqqanut naleqqussagaq	24
Klassi atuartitsivigisat	25
IMMIKKOORTOQ 4: Piujuartitsilluni ineriartorneq ilinniakkatut	
Caset piviusut: Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut atortoralugu	26
Isiginnittaatsit, ilisimasat piginnaasallu ineriartortillugit	30
NSPI pillugu atuartitsinermi atortussat tamanoortut	32
ILANNGUSSAT	
Ilanngussaq A – Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut	35
Ilanngussaq B – Oqaatsit pingaarnerit nassuiarnerat	43
Ilanngussaq C – Apeqqutigineqarajuttut	44
Naggasiut	47

Aallaqqaasiut: Atuagaq najoqqutassiaq

Ineriartornermit iluanaarutit naligiimmik agguarneqanngillat piitsut pisuullu akornannia assigiinngissuseq ikertusigaluttuinnarluni. Naapertuilluannginneq, piitsuussuseq, peqqar-niisaarnerillu takussaaqaat annernangaartumik eqquillutik.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip aallarniutaanit.

Una najoqqutassiaq allagaavoq ilinniartitsisunut silarsuup naapertuilluarfiusup eqqissinartullu pilersinnissaanut atuarfimmi samminissaannut isumaliuteqartunut. Ilinniartitsinik ilikkartitsiniaanermilu tunngaviusumik allannguisariaqarnitsinnik ilinniartitsisut ujartuisut apeqqutinut pisariaqartitanullu una akissusiiniarpoq. Apeqqutit imaattut soorlu pineqarput:

- Atuartitannut piginnaasat suut isiginnittaatsillu suut ilikkassallugit pingaaruteqarpat?
- Naleqartit ataatimoorussat tunngavissallu suut ilinniartitaanermi qituisariaqarpat?
- Atuartitsininnut piujuartitsilluni inuunermi naleqartit qanoq iliorlunga ilanngussinnaavakka?

Najoqqutassiap uuma...

...ilinniartitaanerp iluani piujuartitsilluni inuunissaq najoqqutasinniarpa, Nunarsuup Siunissaa Pillugu Nalunaarut sinaakutissatut najoqqutaralugu.

Ilinniartitsisunut tamanut allagaavoq, sumiuussusaat sunillu ilinniartitsisuunerat apeqqutaatinagu.

Sumiluunniit naleqquttussiatut sanaajunngilaq, siunnersuutinilli nalinginnaasunik imaqarpoq, 'ilinniartitsinermilu pilersaarutissanut assersuutitaqarluni'.

Nunat tamalaat akornanni annilaanngatit

Naalagaaffiit Peqatigiit (NP) 2005-imi ukiut qulikkaar nalunaarutigaat tassaassasut piujuartitsilluni ineriartorneq pillugu ilinniartitaanermut ukiorititat qulit (10). Tamatumunnga ukiorititat qulit nalunaarpaallusooq nunat tamalaat akornanni nassuertigineqarmat piujuartitsilluni ineriartorneq anguneqassappat ilinniartitaaneq avaqqunneqarsinnaanngitsoq. Taamaakkaluartoq naalakkersuinikkut aalajangiussaq siunertarissaq tamanna piviusunngortinneqarsinnaanngilaq ilinniartitaanermut naleqquttunik atortussaqaanngikkaanni. Atuakkaq uuma ukiut qulikkaar piviusunngortitsiffiunissaannut atortussanut tapertaaniarpoq.

Nunarsuarmioqatigiit maanna upperiartuinnarpaat ilinniartitaaneq aqqutigalugu naleqartit, ileqqulersorneq inuusaatsillu nutaat pilersittariaqarivut siunissaq piujuartitsinermik tunngaveqassappat.

UNESCO-p – „Ukiut qulit“ ukiorititassat pilersaarusiomeranni piviusunngortitsiniarnemik missingersuusiai

Atuakkami najoqqutami isummat tunngaviusut – Filosofi

Inuit tamarmik inunnguutsiminnit ataqqinassuseqarnerannik isuma inuiassuillu kinguaariit silatussutsikkut, eqqumiitsuliorsinnaanikkut, qanilaarnikkut anersaakkullu periarfissaqassusiat uppersarsassallugu.

Earth Charter (EC) – Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut – Tunngavik 1b

Uuma atuakkap Earth Charter tunngavigivaa, sanaajuorlu qinigassat imaannaangitsut inuiassuit killiffigisaasa paasineqarnerulernissaannut ilinniartitsissutit ilassaattut atorneqarsinnaasunngorlugu.

EC katitigaavoq naleqartitanik, toqqammavinnik kissaatigisanillu arnat angutillu nunarsuatsinni sumiikkaluartut amerlialuttuinnartut akuuffigisaannit. EC-mi tunngavigisat ersersippaat nunarsuatsinni isumasiuinerpassuit sukumiisut ukiut amerlasuut ingerlanneqarsimasut. Nalunaarusiami akuerineqarpoq avatangiisinik illersuineq, inuit pisinnaatitaaffii, inuttut naligiimmik ineriartorneq eqqissinerlu imminnut ataqtigiimmata avissaartinneqarsinnaanatillu. Atuagaaqqamut ilanngussami nalunaarusiap oqaasertai tamarmiusut atuarneqarsinnaapput.

Atuakkami akuerineqarpoq naleqartitat ilusilersornerannut ilinniartitaanerup pingaaruteqarlunnarnera. Naqissuserpaa ilinniartitsisut tamatumani qitiullunnarnerat. Akuerineqarpoq ilinniartitaanikkut aallarnisakkat nutaat iluatsissinnaasarnerat ilinniartitsisut piuviusunngortitsiniarnermi qitisiu-mik inissisimappata.

Pædagogikki siunnersuutigineqartoq

Atuakkami aqqutissiuussisumi siunnersuutigineqarpoq perorsaanikkut periutsit tunngavimmikkut uagut atuallaratta ilinniartitaanitsinnut perusaasunit nalinginnaasunit allaasut. Tassami siunnersuutigineqarmat ilinniartitsisut ilinniartitaminni makku akuutillugit periuseqassasut, kaammattuu-tigalugit ineriartortillugillu ilinniartitamik misilittagaat, eqqarsarsinnaanerat, misissueqqissaarsinnaanerat, akaarininnerat, suleqateqarsinnaanerat, misigittarnerat aammalu ataqqinninnerat.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissutip (EC-p) immikkoortui pingaarnert

- I. Uumassusillit ataqtigiiaat innimigineqarlutillu eriagineqarnissaat
- II. Uumassuseqarfittut patajaassuseq
- III. Inooqtigiinnikkut aningaasarsiornikkullu naapertuilluartumik ingerlatsineq
- IV. Oqartussaaqataaneq, nakuusernerunngitsoq aamma eqqis-sineq

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut tunngavigalugu ilinniartitsinermi periusissat:

- malinnaatitsillunilu peqataatitsineq
- fagit arlariiaat akuutinnerat
- ilinniartuq qitiutillugu
- ilinniartut ilinniartutut aammali ilinniartitsisutut atuunnissaat
- ataqtigiissitsilluni
- suleqatigiuminarneq
- allanngorartitsisinnaaneq

Atuakkami najoqqutassiami ersersinniarneqarpoq pisariaqartoq kinguaassagut pillugit nunarsuatsinni eqqis-seqtigiinnissamik isumannaatsuunissamillu anguniakkat siuarsarnissaat. Allatut oqaatigalugu kinguaassatta nunarsuarmi najoruminartumi inuuginnarsinnaanissaat.

Qanoq aamma sooq atuagaq najoqutassiaq ineriartortinneqarsimava?

Inuit kikkulluunniit ilinniagaqarnissamut piujuartitsinerlu tunngavigalugu inuusinnaanermut naammattunik toqqammavissanik periarfissillugit ...

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut tunngavik 9b.

Ukiut kingulliunerusut EC-p allattoqarfianut **(1)** ilinniartitsisut ikigisassaangitsut saaffiginittarsimapput aqqutissiuuteqqullutik qanoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut atorlugu atuartitsinissamut assersuutini atortussanillu ujartuillutik.

Atuagaqqiap najoqutassiap ineriartortinnerani siulliullugu EC-mi allaffeqarfimmiut qarasaasiakkut ataatsimiittartunik pilersitsipput isumasiuillutillu, siunnersorneqarlutillu najoqutap taamaattup imassai, ilusissaa atuisussaalu pillugit. **(2)** Isumasiukkanut ilaapput ilinniartitaanermi suliallit silarsuarmit tamarmit pisut 100 sinneqartut, taakkualu pingaarutilinnik ilusilersorneranut ineriartortinneranullu tunniussaqrput. Ataatsimiittartut aamma peqataaffigineqarput ilinniartitaanermi siuttunit, Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut ilinniartitaanikkut Siunnersuisoqatigiivinit, Isumaqatigiissut ilinniartitaanikkut filosofianik ilusilersueqataasimasunit. **(3)**

Atuagaq najoqutassamut missiliuut 2004-mi septembarimi piareersarneqarpoq. Suleqatillu assigiinngitsut ukiup ataatsip ingerlanerani missiliuusiaq atorlugulu nalilersorpaat inarneqannginnerani.

Pisariaqartitsineq

- Ilinniartitsisorpassuit EC-p atuar-titsissutit qanoq atornissaa ujartorpaat.
- Piujuartitsilluni ineriartornermi naleqartitat atuartitsissutiginiisaat imaannaangitsuvoq.
- Piujuartitsilluni ineriartorneq pillugu Ilinniartitaanermi Ukiorititat Qulit aallartippat atortussallu pisariaqartinneqarput.

„Akuersaartariaqqarput tassaavoq pisariaqartitavitta naammassereernerisigut inuttut ineriartornerup qiterisariaqaraa naleqartitsinerunissaq, pisserineq pinnagu“.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut – Aallaqqaasiut.

Oqariartuut qulaaniittoq qanoq iliornikkut atuartunut pisisartut nunallu piinik pingaartitsisut ineriartortunut apuunneqarsinnaava, atisavit qanoq akisutiginerinik, qanorlu illoqarninnik, qanoq ittumik bileqarninnik, sumi feriartarnernik kinaassuseqartunut? ...

Immaqa ilinniartitsisut arlaannaannilluunniit illersuisussaanginnertik tamatigoornissartillu attanniarpallaartarsimavaat, tassa ilinniartitaanermikkut taamaattussaanertik ileqqussaasut isigisaramikku.

John Fien-ip atuakkiaanit: Leadership and Management in Education

Piujartitsilluni Ineriartorneq suugami?

Nunani assigiinngitsuni innuttaajutigaluta silarsuarmi ataatsimi inuuvugut, taamaalillutillu najukkavut nunarsuarlu tamarmiusoq ataatsimoorput.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut – Aallaqqaasiut

Pisaq naatsunnguannorlugu oqaatigineqarsinnaavoq ima: 'Tamanut naammattumik, qaqugumut'

(4). Taakku oqaatsit imaraat killeqanngitsunik peqannginnatta, akisussaassuseqartumik atuinissaq, naligiinneq naapertuilluarnerlu, siunissamut ungasissumut isigineq, taakku tamarmik piujartitsilluni ineriartorneq eqqartorneqartillugu pineqarput.

Piujartitsilluni ineriartorneq itinerusumik paasineqarsinnaavoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut, taassumalu toqqammavii sisamat misissuataaraanni:

- Uumassusillit ataqaatigiiaat innimigineqarlutillu eriagineqarnissaat
- Uumassuseqarfittut patajaassuseq
- Inooqatigiinnikkut aningaasarsionikkullu naapertuilluartumik ingerlatsineq
- Oqartussaaqataaneq, nakuusernerunngitsoq aamma eqqissineq

Nassuiaat

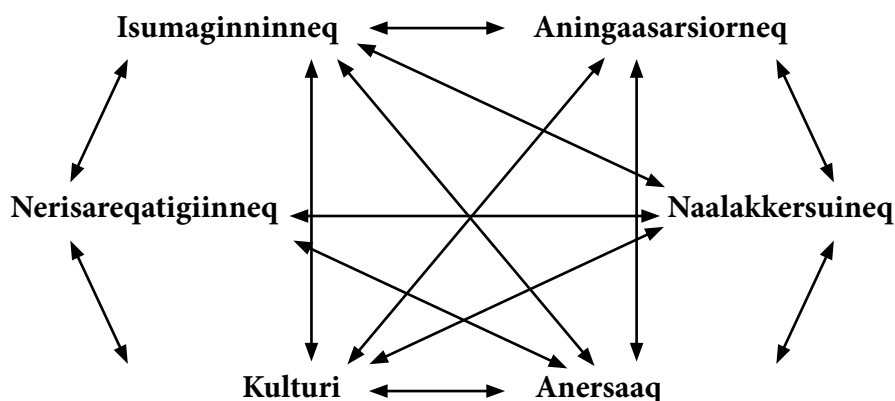
Piujartitsilluni ineriartorneq nunat tamalaat akornanni ima nassuiarniarneqartarpoq:

„Piujartitsilluni ineriartorneq ullumikkut pissaqarnissaq naammassissavaa kinguaassat imminnut pilersornissaat ulorianartorsiortinagu“.

Brundtland Kommissionip
isumaliuutissiissutaa

Piujartitsilluni ineriartorneq qitiusut pingaartut ilaat tassaavoq **Nunarsuaq tamakkerlugu akisussaaqatigiinneq**. Tassa imaappoq, iliuuserisanut akisussaassuseqartutut misigisimaneq sumiiffigisami sunniuteqarnissaq piinnarnagu, nunarsuarmioqataasutulli aamma. Tassunga aamma alla qitiusoq atavoq, tassa 'suut tamarmik ataqaatigiinnerat'. Tassa sumiikkaluaraanniluunniit iliuutsit nunarsuarmi allami aamma sunniuteqartarnerat. Taamaattumik, ineriartorneq eqqartorneqartillugu, isumaginninnikkut pissutsit, aningaasarsiorneq, nerisareqatigiinneq, kulturikkut, naalackersuinnikkut anersaakkullu sunniutissai avissaartillugit pissusilersorfigineqarsinnaangillat.

Piujartitsilluni ineriartortitsinermut uuttuutit taakkualu imminnut ataqaatigiinnerat:

Piujartitsilluni ineriartorneq sooq taama atuartitsissutigiuminaatsigivaa?

Ukiuni untritilikkaani aallartittuni unamminartoq annerpaaq tassaavoq isuma tigussaangitsoq – piujartitsilluni ineriartorneq – inuiassuarnut piviusunnigortinniassallugu.

Naalagaaffiit Peqatigiit allattuunerat Kofi Annan

Piujartitsilluni ineriartorneq nalaqartitat aqutissatullu tunngavigisat ilinniartunut ingerlateqqinniarukkit, uagut atuarallaratta atuartitseriaatsimit atuartitsinermi periutsit allaasut pigiliunniartariaqarput.

Atuarfinni pissuserisartakkat piujartitsilluni ineriartorneq pillugu ilinniartitsinissaq ajornaannerulersinngilaat. Soorlu assersuutigalugu, misilittagaqarnerulernissaq angujumi-naassinnaavoq atuartitaaneq klassip iluaniinnaq pitillugu, taamalu atuartutut immerneqarneq ileqquulersimasinnaavoq. Ilinniartitaanermi pissusiusartut nunani amerlanermi fagit assigiinngitsut immikkoortilluinnarlugit atuartitsissutiginiarneqartarput, taamaalilluni fagit arlariit ataatsikkut ilikkagaqarfiginissaat ajornarnerusunngortinneqartarluni. Aammattaaq, nalilersueriaatsit unammisitsilertarput ataa-siikkaat karakterilersorneqarnertik kajumissutsimut qitiut-lertarmassuk.

Taamaalilluni nalaqartitat allat soorlu 'peqataatinneqarneq' aamma 'suleqatigiinneq' siuarsassallugit ajornakusoorsinnaasarpoq, taakku uffa tamarmik piujartitsilluni ineriartorneqmut assut pingaaruteqartut.

Taava, sukkut aallartissaagut?

Piujartitsilluni ineriartorneq atuartitsissutigissagukku pisariaqarpoq ilisimasassat pingasut misissorluassallugit:

- a) Siullermik, qimerlooqqissaaruk inuup ullutsinni pissusilersornerata nunarsuatsinni isumannaatsuuneq qanoq ulorianartorsiortilersimatigigaa.
- b) Eqqarsaatigiuk ullumikkut aningaasarsiornikkut ineriartorneq amerlanertigut nunarsuarmi nerisaqaqatigiinnermut sunniutit soqutiginaq ingerlatsineq, isumaginninnikkut soqutigisanut, aningaasarsiornikkut naapertuilluarneq aammalu demokratiskiusumik ingerlaatsinut sunniutit soqutigineqannginerat.
- c) Alloriarnerit pingajuat artornarneruvoq. Imminut aperisariaqarputit ima. 'Ilisimasat piginnaassutsillu suut ilinniartitatta iluaqutigisinnaavaat ileqqussat naapertorlugit aaliangiisinnalissagunik isumaginninnikkut naapertuilluarneq, avatangiisit illersornissaat, eqqisseqatigiinnerlu siuarsarniarlugit?'

Piujartitsilluni ineriartorneq pillugu atuartitsinermi apeqqutit makku pinngorajupput:

- Qanoq ililluta 'suleqatigiinneq' atuartunut ilinniartitsissutigisinnaavarput ataasiakkaarluni angusaqarnerunissaq kajumissusaanni qitiusimappat?
- Qanoq ililluta pisaq 'suut tamarmik ataqatigiinnerat' nassuiarsinnaavarput fagit taama immikkoortiterneqarsimatillugit?
- Qanoq ililluta misilittakkat aallavigalugit ilinniarneq aallunneqarsinnaava klasses iluani atuartitsineq killeqartinneqarpat?

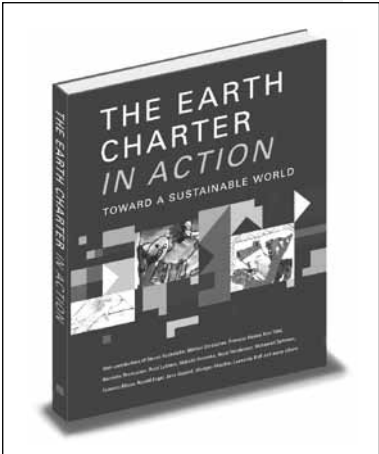
Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut suua?

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut nalunaarutaavoq 2100-mi nunarsuatsinni naapertuilluarnermik, piujuartitsinermik inuiaqatigiinnillu eqqissinermik aallaaveqartunik pilersitsiartuaarnissamik.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut tassaavoq ukiut qulikkaat sinnerlugit, nunarsuaq tamakkerlugu kulturillu akimorlugit ataatsimoortunik anguniagaqarnissaq ataatsimullu naleqartitat pillugit oqaloqatigiinnerit inernerat, inuit tusintlikkaat peqatigiiffillu untritilikkaat kulturinit amerlasoorpassuarnit pisut peqataaffigisaat.

Suliarineqarnerani tungavigineqarsimapput inuit immikkut ilisimasallit suliaat aammalu nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutitut nalunaarutit nalunaarusiallu. Ilusilersomeranilu inuit ataasiakkaat nipaata inuiaqatigiinnilu assigiingitsunit peqatigiiffiit nunarsuarmit tamarmit annertuumik sunniteqarsimapput. Nunarsuup siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut 2000-imi inaarneqarpoq.

Piffissami maani eqqarsartaatsitsinni inuusaatitsinnilu allannguutit annertuut piaarnerpaamik pisariaqarfianni Nunarsuup siunissaa pillugu Isumaqatigiissummit unammillerneqarpugut naleqartitatta suunerinik misissorluarnissamut pitsaanerusoq qinerumallugu.
(5)

EC (Isumaqatigiissut) – Pineqartut qitiusut

- Unaminartut pingaarutillit toqqagassanillu takunnissinnaaneq
- Nunarsuatsinni uumassuseqartut tamaasa naleqartillugit ilaatinneqartarnissaat
- Nerisaqatigiinneq innarlernagu avatangiisillu mianeralugit iliuuseqartarnissaq
- Peqqarniisaarnani eqqissinermut aqquteqarnissaq
- Nunarsuaq tamakkerlugu akisussaaqatigiinneq inuttut pigiliutissallugu
- Akuersaassallugu isumaginninnikkut, aningaasarsiornikkut avatangiisinullu tunngasut ataqatigiinnerat

„Pujuartitsilluni ineriartorerup, demokratiip eqqissinerullu imminnut ataqatigiilluinnarnerisa akuerineqarnissaat piffissanngorsimavoq.“

Wangari Maathai, Nunarsuatta siunissaa illugu Isumaqatigiissummi Kommissionimut ilaasortaq, Nobelip eqqissinermut nersornaasiuttagaanik nersornaatisisimasoq.

I. UUMASSUSILLIT ATAQATIGIIAAT INNIMIGINEQARLUTILLU ERIAGINEQARNISSAAT

1. Nunarsuarmik uumassuseqartullu suulluunniit assigiinngisitaassusiannik eriaginninnissaq.
2. Uumassusillit ataqatigiiaat innarlitsaalissallugit – paasinnineq, misigittarneq, asanninnerlu toqqam-mavigalugit.
3. Inuiaqatigiit innuttaasut oqartussaaqataanerannik toqqammaveqartut, naapertuilluartumik ingerlatsisut, aalajangersaaqataasinnaanermik periarfissiisut, pisuussutinik atorluaasut eqqisseqatigiinnissamillu anguniagaqartut pilersissallugit.
4. Nunarsuup tukkussusia kusanassusialu kinguaariinnut maanna inuusunut siunissamilu kinguaassanut qulakkiissallugu.

Qulaani pineqartut anguniagassat tamatigoortut naammassissallugit makkua pisariaqarput:

II. UUMASSUSEQARFITTUT PATAJAASSUSEQ

5. Nunarsuarmi uumassuseqarfiit ataqatigiiaat akornanni patajaassuseq illersussallugu piorsaqqissallugulu, uumassuseqartut assigiinngisitaassusiat inuillu akuliuffiginngisaannik avatangiisini pinngorarnert inuunermik nungutsaaliuisut immikkut innimigalugit.
6. Avatangiisit illersorneqarnissaannut innarliinnginnissaq illersuutissatut pitsaanerpaatut atussallugu paasisimasallu annikitsuinnaatillugit isumannaallisaanert tunngavigissallugit.
7. Tunisassioriaatsit, atueriaatsit suliareqqinneriaatsillu Nunarsuup nutartertuarnernik, inuit pisinnaataaffiinik ataatsimullu peqqissumik inooqatigiinnermik innarlitsaaliuisut atussallugit.
8. Uumassuseqatigiiaat nutartertuarnissaannik ilisimatusarnert siuarsassallugit paasisimasanillu killeqanngitsumik taarseeqatigiittarnissaq ammasumillu atuinissaq sulissutigissallugu.

III. INOOQATIGIINNICKUT ANINGAASARSIORNIKKULLU NAAPERTUILLUARTUMIK INGERLATSINEQ

9. Qanilaarneq, inooqatigiinneq avatangiisinillu eriaginnineq aallaavigalugit piitsuussutsimik nungusaaneq peqqussutigissallugu.
10. Aningaasarsiornikkut iliuitsit ingerlatsiviillu qanoq ikkaluartulluunniit inuttut ineriartornermik naapertuilluartumik kingunissaqarluartumillu siuarsarnissaat qulakkiissallugu.
11. Kingunissalimmik ineriartornissamut tunngavigisassatut arnat angutillu naligiinnerat pissusissamisoortut akuerissallugu aamma kikkulluunniit ilinniagaqarnissamut, peqqinnissakkut isumaginninnermut aningaasarsiornikkullu periarfissanut ammaanraqarnissaat qulakkiissallugu.
12. Inuit kikkulluunniit, immikkoortitsinertaqanngitsumik, pisinnaatitaaffeqarput pinngortitamik inooqatigiinnikkullu avatangiiseqassallutik inuttut ataqqinassutsimik, timikkut peqqinnermik tarnikkullu toqqis-simanermik ikorfartuisuusunik, matumani nunap inoqqaavisa ikinnerussuteqartullu allat pisinnaataaffii immikkut pineqarlutik.

IV. OQARTUSSAAQATAANEQ, NAKUUSERNERUNNGITSOQ AAMMA EQQISSINEQ

13. Inuit tamat oqartussaaqataanerat tunngavigalugu ingerlatsiviit qaffasissutsini tamaniittut nukittorsas-sallugit naalackersuinikkullu ingerlatsinerit paasiuminarnerulersissallugit akisussaassuseqarnerulersis-sallugillu, matuma ataani aalajangersaasarnerni peqataanissaq aamma eqqartuussivinnik tatisimane-qarani atuisinnaaneq qulakkiissallugu.
14. Kingunissalimmik inuusaaseqarnissamut ilisimasat, pingaartitat aamma piginnaassuseqarfiit atuarti-taanerut ilinniaqqittarnernullu ilanngutissallugit.
15. Uumassusillit suulluunniit ataqqillugillu sernigissallugit.
16. Akaareqatigiinneq, nakuusinnginneq eqqissinerlu tunngavigalugit kulturimik piorsaaneq.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissutip ilinniarnikkut atorneqarsinnaanera aallaqqaataaniilli ersarereerpoq. Nunarsuatta ajornartorsiutaasa pimooruttariaqavinnerat nukingiussisariaqarnerlu pillugit misinnartumik aqqutissiuussivoq, piujuaannartitsinissami tunngavissanik tamanut sammisunik ima qarpoq, uagullu qanoq iliuuseqartariaqarnitsinni isumassarsiorfissatsinik aqqutissiuussisuuvoq.

Suliarineqarnerani isumasiuinerpassuit tamanut ammasunngortissimavaa, assigiinngiaassuseq ataqqivaa, siuarsarpaalu nalinginnaasumik naleqartittakkagut inuunermut kaammattuutaasut aammalu nunat tamalaat kulturiinit annernit tamanit taama isiginiarneqartartut.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut allamik asseqarani programinik ilinniartitaanermullu sinaakkutissanik naleqquttumik pilersitsivoq aqqutissiuussinnaallugillu programmit ilinniartitaanerp niksinnissaanut nunarsuatsinni naapertuilluarnermik, piujuartitsinermik inuiaqatigiinnillu eqqissinermik aallaaveqartunik pilersitsiartuarnissamik. (6)

2003-mi UNESCO-mi aaliangersagaq isumaqtigiissutigineqarpoq ima oqaasertalik: 'Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut akuerineqarpoq tassaasoq piujuartitsilluni ineriartornermut ileqqussanik pingaartunik sinaakkusissiisoq.' Aaliangersakkami nunanut ilaasortaasunut kaammattuutigineqarpoq 'Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut ilinniartitaanermi atoqqullugu, pingaartumik piujuartitsilluni ineriartorneq pillugu ilinniartitaanikkut ukiut qulikkaar sinaakkutigalugit.'

Charterip-EC (Isumaqtigiissutip) pilersippai ilinniartitaanikkut sinaakkutissat asseqanngitsut

1. Ukiut qulikkaar kulturit assigiingitsut akimorlugit, nunarsuaq tamakkerlugu suleqatigiinnerup inerneraa.
2. Aningaasarsiornikkut, isumaginninnikkut avatangiisillu illersornissaasa imminnut ataqtigiilluinnerat nasuiaateqarfiga paasiuminarnerusunngortillugu.
3. Nunarsuarmioqatigiit akissussaaqatigiinnerannik misigissuseq aqqutissiuuppa.
4. Siunissami qanoq piujuartitsilluni toqqammaveqarsinnaaneq siuarsarpaa oqaasertalerlugu.

Ilinniartitsinermi atortussanik paasissutissaasivik/ Database

Ullumikkut nunarsuaq tamakkerlugu ilinniartitsisut amerliartuinnartut atuartitsinermi ilinniarnermilu Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut atortalerpaat.

Ilinniartitsinermi atortussat Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissutip suliarinerani ilinniartitsisut suleqataasimasut ineriartortissimasaat qarasaasiakkut pineqarsinnaapput, Ilinniartitsinermi Atortussanik Paasissutissaasivimmi uani **www.earthcharter.org/resources**.

Taanna nittartagaq tuluttuujuvoq.

Databasimi ataatsimut katersorneqarsimapput ilinniartitsinermi atortussat, soorlu ilinniartitsinermi pilersaarutit, suliassiissutissat, aammalu assersuutit silarsuarnit tamarmeersut Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut atorlugu atuartitsissutit ineriartortissimasat.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip atuartitsinermit atornissaa

Isumaliutissamininguaq aallarniutigeriartigu:

- *Eqqaaniariassagit atuartitsisutut misilittakkanni naammagisimaarnerpaasimasat. Sooruna puigunaassimasoq?*
- *Kina illit nuannaartorisaraajuk? Naleqartitat suut taassumani ersarippat?*
- *Atuartitavit inuunermut avalassaarnissaanni suna nassataritikkusunnerpaaviuk?*

Najoqqutassiaq immikkoortortaani uani ikiorniarpatsigit qanoq ilinniartitsissutiliorlutillu ilinniartitsisinnaanersutit Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummit naleqartitat tunngaviillu atorlugit.

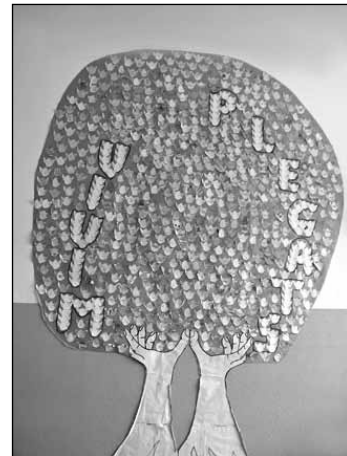
Aallartisarneq:

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip tunngavii ataasiakkaarlugit atuartitsininni pisassani atorneqarsinnaapput. Tunngavik 7 assersuutitut tigiartigu, ima oqaasertaqartoq:

‘Tunisassioriaatsit, atueriaatsit suliareqqinneriaatsillu Nunarsuup nutartertuarneranik, inuit pisinnaatitaaffinik ataatsimullu peqqissumik inooqatigiinnermik innarlitsaaliuisut atussalugit.’

Tunngavik qulaani pineqartoq pisassanut suulluunniit suliassanik aallarniissutaasinnaavoq (tunngaviit allat tamarmik aamma taamaapput) Qanorli?

- **Umaatsulerinermi** ilinniartitsisup piffimmi emgup qanoq sumullu atorneqarsinnaanera paasiniagassanngortissinnaavaa.
- **3. kl. ilinniartitsisup** tunngaviit ukiut arlallit atuartitaminut ator-sinnaavai ‘Nunarsuarmioqataaneq’ pisassiissutigisarlugu
- **Oqaluttuarisaanermi** ilinniartitsisup suliffissuaqamikkut nioq-qutissiorneq inuillu pisisartut qanoq atuisimanerat ukiut 200 kingullit qanoq allannguuteqasimanersoq takutissinnaavaa.
- **Allamiut oqaasiinik** ilinniartitsisup tunngavissani oqaatsit pingaarnerit qanoq isumaqarnerat oqallisitigitissinnaavaa atuartullu allaaserisaqartillugit pisamut attuumassuteqartumik.
- **Eqaarsaartitsisartup** atuartitani eqaarsaartissinnaavai ineriigaangitsunik atoqqitanilli atortoqarluni pinnguartitsinikkut
- **Kisitsinermi** kisitsisit atorlugit ilinniartitsisup ‘kinguaassiorsinnaanermut’ ajornartorsiutit ersarissunngortissinnaavai.
- **Ilusilersuinermi** tunngavik atorneqarsinnaavoq eqqumiitsuliornikkut saqqummiussassanut isumassarsiu-tigalugu.

‘Inuunerup orpia’ atuartumit Mallorcamiunim (Spanien) sanaajuvoq.

Illemi tunngavik taanna qanoq atuartitsinissanni pilersaarusiornissamut atussagaluarpik?

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissutip atuartitsinermini atornissaa

Alloriarnerit tallimat:

1. Siullermik Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissutip (takuuk Ilanngussaq A). Tunngavii ataasiakkaat atuakkit piffissaqarfialugit isumaliutigilluarlugillu.
2. Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut meeqqanut allagaangilaq taamaattumik ingerlaannaq paasissallugu ajornakusoorsinnaavoq. Immaqa illit tunngaviit pingaarnerit 16-it oqaasertai allatut oqinnerusumillu atuartitavit paasisinnaasaannik oqaatigisinnaavatit. Alla periarfissaq tassaavoq atuartitannut allaqqitsillugit, taamaaliomerannilu ikiorlugit. Tabel 2 quppernerup tullianiittoq tamatumunnga ikorfartuusiaavoq.
3. Taava Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissutip immikkoortuinit sisamaasunit tunngavik ataaseq toqqaruk. Tunngaviit atuartitsissutissannut, atuartitannut nunagisannullu tulluarsinnaasut toqqartakkit. Qaammat ataaseq imminut piffissalerit tunngavik ataaseq klassip iluani atuartitsineranut, projektinut grup-pikkaarnernut, atuartitallu suliaasa pissusaasalu nalilersornissaannut.
4. Qaammatit sisamat qaangiuppata, qaammatit tamaasa tunngaviit marlukkaarlugit ukiup affaa ingerlassiuk. Tassa qaammatit qulit tunngaviit pingaarnerit 16 sammisinnaavasi. (Takuuk tabel 1)
5. Pisinnaaguit nalilersuileruit uuma atuakkap atornera ingerlatsinerillu pillugit allattoqarfippit ilisimatiguk **info@earthcharter.org**, tassa misilittakkat tunngavigalugit nutarterusukkatsigu. Nittartagaq taanna tuluttuujuvoq.

„Ilinniartitsisup pikkorissup Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut atuartitsinermini qanorsuaq atorsinnaavaa.“

Qarasaasiakku isumasioqatigiinneq siulleq

Tabel 1:

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissutip tunngavii atuartitsininnut ilanngutikkat

Qaammat

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Total
Pisaq 1: Ataqqinninneq...	x				x x				x		4
Pisaq 2: Nerisareqatigiinneq...		x				x x			x		4
Pisaq 3: Isumaginninnikkut aamma...			x				x x			x	4
Pisaq 4: Demokratiimik...				x				x x		x	4
Tunngaviit amerlassusaat...	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	16

Tabel 2: Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut ilissi oqaatsissinnik oqaatigalugu

Earth Charterip – Isumaqatigiissutit tunngavii pingaarnerit	Ilissi oqaasertaliussasi
I. UUMASSUSILLIT ATAQATIGIIAAT INNIMIGINEQARLUTILLU ERIAGINEQARNISSAAT	
1. Nunarsuarmik uumassuseqartullu suulluunniit assigimngisitaassusiannik eriaginninnissaq.	
2. Uumassusillit ataqatigiat innatitsaalissallugit – paasinninneq, misigittarneq (naakkinninneq) asanninnerlu toqqammavigalugit.	
3. Inuiaqatigiit innuttaasut oqartussaqaataanerannik toqqammaveqartut, naapertuulluartaumik ingerlatsisut, aalajangersaaqataasimnaaneramik periaffisiusut, pisuussutimik atorluasut eqqisseqatiginnissamillu anguniagaqartut pilersissallugit.	
4. Nunarsuup tukkussusia kusanassusialu kinguaariinnut maanna inuusunut siunissamilu kinguaassanut qulakkiissallugu.	
II. UUMASSUSEQARFITUT PATAJAASSUSEQ	
5. Nunarsuarmi uumassuseqarfiit ataqatigiat akornanni patajaassuseq illersussallugu piorsaqqissallugulu, uumassuseqartut assigimngisitaassusiat inuillu akulluffigngisaannik avatangisini pinggoramerit inuuneramik nungutsaaliuisut immikkut innimigalugit.	
6. Avatangiisit illersorneqarmissaannut innatinnimnginissaq illersuutissatut pitsaaneqartut atussallugu paasisimasallu anni-kitsuinnaatilugit isumannaallisaanerit tunngavigissallugit.	
7. Tunisassioriaatsit, atueriaatsit suliarreqinneriaatsillu Nunarsuup nutartertuameranik, inuit pisinnaatitaaffinik ataatsimullu peqqsiumik inooqatiginnermik innatitsaaliuisut atussallugit.	
8. Uumassuseqatigiat nutartertuarmissaannik ilisimatuserit siuarsassallugit paasisimasallu killeqanngitsumik taar-seeqatigitarnissaq ammasumillu atuinissaq sulissutigissallugu.	
III. INOOQATIGIINNIKKUT ANINGAASARSIORNIKKULLU NAAPERTUULLUARTUMIK INGERLATSINEQ.	
9. Qanilaarneq, inooqatiginneq avatangiisinillu eriaginninneq aallaavigalugit piitsuussutsimik nungusaaneq peqqussutigis-sallugu.	
10. Aningaasarsiornikkut iliuutsit ingerlatsiviillu qanoq ikkaluartuulluunniit inuttut ineriartormerik naapertuulluartaumik kingu-nissaqartuurtumillu siuarsamissaat qulakkiissallugu.	
11. Kingumissalimmik ineriartormissamut tunngavigissasatut amat angutillu naliginerat pissusissamisoortut akuerissallu-gu aamma kikkulluunniit ilinniagaqarmissamut, peqqinnissakkut isumaginninnermut aningaasarsiornikkullu periarfissa-nut ammaanneqarmissaat qulakkiissallugu.	
12. Inuit kikkulluunniit, immikkoortitsinertaqanngitsumik, pisinnaatitaaffeqarput pinggorittamik inooqatiginnikkullu avata-ngiseqassallutik inuttut ataqinassutsimik, imikkut peqqinnermik tamikkullu toqqissisimaneermik ikorfartuussunik, matumani nunap inoqqaavisa ikinnerussuteqartullu allat pisinnaatitaaffii immikkut pineqartutik.	
IV. OQARTUSSAAQATAANEQ, NAKUUSERNERUNNGITSOQ AAMMA EQQISSINEQ	
13. Inuit tamat oqartussaqaataanerit tunngavigalugu ingerlatsiviit qaffasissutini tamanittut nukittoosassallugit naalakker-suinnikkullu ingerlatsinerit paasiuaminernerulersissallugit akisussaassuseqarnerulersissallugit, matuma ataani aalaja-ngersaasarneri peqatainissaq aamma eqqartuussivinnik tatisimaneqarani atuisinnaaneq qulakkiissallugu.	
14. Kingunissalimmik inuusaaseqarmissamut ilisimasat, pingaartit aamma piginnaassuseqarfiit atuartaanerit inliniaq-qittarnermullu ilamngutsissallugit.	
15. Uumassusillit suulluunniit ataqqillugit sernigissallugit.	
16. Akaareqatiginneq, nakuusinniginneq eqqissinerlu tunngavigalugit kulturimik piorsaaaneq.	

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip oqaasertai meeqqanut naleqqussarlugit

Maanna ilannguffigaatit ilinniartitsisut Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip oqaasertaanik atuartitaminnut naleqqusaasimasut. Ilinniartitsisorpassuit meeqqat oqaasertaliussaannik nassiussisimapput taakkulu nittartakkatsinni atuarneqarsinnaapput. Allattoqarfimmiit illit aamma nassiussinissannik kajumissaarpat sigit. Qupperneq tullermi atuarneqarsinnaapput Australiamiunit suliarineqarsimasut. Qimerloonerini aamakku apeqquutit isumaliutigineqarsinnaasut:

- Qassinik ukiulinnut una naleqqussaanagerusoraajuk?
- Nalunaarutip pingaarnersai ilanngussimasoraagit?
- Nalunaarutip naleqqussarnerani suut eqqumaffiginiartariaqarsoraagit?
- Nammineq naleqqussakkavit suna pitsaaqutigissavaa?
- Atuartitavit namminneq naleqqussaaniisaat imminut akilersinnaava?

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip ukioqatigiikkaanut assigiinngitsunut naleqqussaaneri makku nittartakkatsinni pigaavut:

- 3-5 ukiulinnut
- Atuartunut mikinerlut
- Atuartunut angajullernut
- Inuusuttunut

(Taakkua uunga alakarneqarsinnaapput: www.earthcharter.org)

Ilinniartitsissutissiat Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummik tunngavillit

Costa Ricami ilinniartitsisup atuagaata saqqaa

Braziliami meeqqanut minnernut atuakkiap saqqaa

Ilinniartitaanerup iluani sulisussininni aqqutissanik ujarlertuuvunga qanoq atuartitama kajumissaarnissaanut silarsuaq avatitsinniittoq pillugu qaammaasaqalersinnissaannut paasinninnissaannullu siunissami tamatumunnga akuunissamut periarfissaqarnerannik. Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut atortussatut pingaarutilipilussuurtut isigisariaqarpoq tassani takusinnaaleratsigu assilissamullusooq anginerujussuarmut ilaagatta suleqatigiinnissarpullu pisariqartoq.

Louise Erbacher, Australiami ilinniartitsisoq qupp. tullermi naleqqussaaneermik suliaqarsimasoq.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut meeqqanut naleqqussagaq

Nunarsuatta oqaluttuarisaanerani piffissami pingaarutilerujussuarmi inuuvugut. Ullut tamaasa, inuit nunarsuarmi tamarmi imminnut qanilliarporput. Kulturit akimorlugit kattuttariaqarpugut siunissarput qanoq ittuusanersoq qinerniarlugu: pinngortitaq illersussallugu, inuit pisinnaatitaaffii ataqqissallugit aammalu nunarsuaq pilersissallugu tamatta inuuffigisinaasarpurput eqqissinartoq naapertuilluarfiusorlu. Akisussaaffeqarpugut uumassuseq paarissallugu – maannakkut siunissamilu.

Nunarsuaq angerlarsimaffigaarput: Nunarsuarput silarsuarmi inuuffigisatsinni mikisuarannguuvuq. Nunarsuarput uumassusermik ulikkaarpoq, assigiinngitsorpassuarnik naasoqarluni, uumasooqarluni inoqarlunilu. Inuuginnassagutta issoq, imeq, silaannaq, naasut uumasullu pisariaqartippagut. Nunarsuarput paarissallugu pisussaaffigaarput.

Nunarsuatsinni pissutsit: Ullumikkut inuusaatsitta avatangiiserput arlalitsigut innarlertarpa. Tunisassioriaatsitta pisiniariaatsittalu nunarsuatsinni imeqarneq, silaannaq, nunalu mingutsittarpa, naasorpassuit uumasullu innarlertarlugit. Inuit amerliartornerujussuatta nunarsuatta pisuussutai nungusartuarpai. Peqatigisaanillu sorsuunnerit, kaannersuit, ajornartoorkuinnarnerit, soqutigittaannerit, nappaatit naapertuilluannginnerillu aamakku qanoq iliuuseqarfigniaqassagut.

Qanoq iliuusaagut? Uagut nammineq aalajangissaagut: Allangortitsinissat aallartissinnaavagut siunissaq tamanut pitsaanerusoq ineriartortissallugu. **Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqtigiissut** aqququtissamik atorsinnaasatsinnik tikkuuppaatigut.

Kikkut tamarmik akisussaaffigaat. Allangortitsissalluta iliuutsigut akisussaaffigisariaqarpavut, tassami iliuutsigut tamarmik imminnut attuumassuteqarpurput – nunarsuatsinni suulluunniit uumassusillit imminnut ataqatigiissimagit. Pisuussutivut qanoq atornerlugit eqqarsaatigisariaqarpurput aammalu naasut uumasullu qanoq paarinerlutigit. Inuit allat qanoq pinerlutigit eqqarsaatigisariaqarpurput. Tamavitta iliuutsitsinnut akisussaassuseq tigugutsigu, suleqatigiilersinnaavugut ullumikkut siunissamilu inuiassuit ilaqutariittut ittut uumassusillillu nunarsuatsinniittut tamarmik ajoratik atajuarnissaat nakkutigissallugu. Tamatta siunissamut neriuuteqalernerq peqataaffigisinnaavarput.

UUMASSUSILLIT TAMAASA ATAQQILLUGILLU NAKKUTIGINISSAAT (7)

- 1. Nunarsuarput uumasusillillu tamaasa ataqqissallugit: inuit, uumasut naasullu**
 - a) Paasissallugu uumasusillit tamarmik pingaaruteqarlutillu imminnut ataqatigiimmata.
 - b) Akuerissallugu inuit tamarmik immikkut erlinnartuutaammata namminneq upperisaqarlutillu isumaqartut.
- 2. Uumassusillit ataqatigiiaat nakkutigissallugit – paasinnineq, misigittarneq asanninnerlu toqqammavialugit.**
 - a) Nunarsuup pisuussutai isumatumik atortarlutigit, nunarsuaq innarlitsaalillugu.
 - b) Inuit pisinnaatitaaffii illersorlugit assigiinngissutaallu akuerlugit.
- 3. Peqatigiilluni gruppiliorluni inunnik naapertuilluartunik, allanik assigiimmik pinnittunik akaareqatigiillunilu suleqatigiittunik**
 - a) Akuerlugu inuit tamarmik kiffaanngissuseqarmata qinersinnaallutik qanoq ineriartornissamik.
 - b) Inunnik ajattugaqarnani inuiaqatigiit isumannaatsut, eqqisimasut naapertuilluartullu pilersinnissaannut.
- 4. Suleqatigiissutigalugu nunarsuup pinnissusaa inerittuulu inuit tamarmik nuannaarutigissammatigut**
 - a) Ullumikkut akisussaassuseqartumik iliornissaq, kinguaariit aggersut pisariaqartitaat suusupaginaginaveersaarlugit.
 - b) Ilisimasat ingerlateqqittarlugit kinguaallu kajumissaarlugit nunarsuatsinnik eriaginninnissamut

Ini atuartitsivigisat / Klasseværelse

Qanoq ililluni inimi atuarfissinni takuneqarsinnaava Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip siunertai pingaernerit atorisi?

Atuarfissinni inissi aqqissuunnissaa

Inip atuarfissi qanoq innera aammalu qanoq pinnerarsimanerani Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummi naleqartitat ersersissallugit periarfissatsialaviuvoq.

Allagartarsuit, assit isiginnaagassallu allat suut iikkassinni nivingappat? Taakku qanoq oqariartuuteqarpat?

Assersuutigalugu iikkami nivingatissinnaavarsi allagartarsuaq arnaq ilinniartitsisoq matematikkertitsisorluunniit Charterimi Tunngavik 11-mik naqissusiisoq:

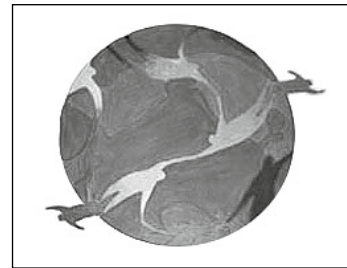
„Kingunissalimmik ineriartornissamut tunngavigisatut arnat angutillu naligiinnerat pissusissamisoortut akuerissallugu...“.

Ajoraluartumik itsakallaasumik ileqqoqarpoq angutit uumaatsulerisussatut kajumissaarneqarnerusarlutik. Pissutsilli piviusut tassa, Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummi naleqartitat atorlugit inimik pinneraasinnaagavit, periarfissatsialaavorlu isigisat aqqutigalugit naleqartitat suuneri malunnartilissallugit.

Klassimi malittarisassat

Taava klassip iluani malittarisassat eqqartulaariartigit. Taakku allattorsimasuutigingikkussigit, periarfissaq pitsavissuussagaluarpoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut sinaakkutigalugu malittarisassanik sananissamut. Ilinniartitsisut ilaasa tunngavik 15 aamma 16 qinersimavaat malittarisassanik sananerminni toqqammavigissallugit.

N.S.P. Isumaqatigiissutip siunertai „uumassusilinnngortinnissaanut“ apeqqutaasorujussuvoq qanoq ini atuarfissi aqqissuussimanerissi qanorlu aqutsinersusi.

Ilinniartup titartagaa fagimi 'Titartaaneq assiliartalersuinerlu' uani Department of Community Development and Applied Economics, University of Vermont, USA. Suliakkiissut tassaasimavoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummi naleqartitanik ersersitsinissaq.

'Demokrati, tassa Nunarsuatta Siunissaa pillugu Isumaqatigiissummi naleqartitat pingaartut ilaat, klassimi malittarisassat ineriartortinnerannut ilaatinneqarsinnaava ?

Periarfissanut ilaasinaavoq atuartitavit malittarisassanik suliaqartinnissaat, isumaqatigiissutip –(EC) immikkoortuini eqqartukkat pingaernerit sisamat aqqutissiuussisoralugit.

Nunarsuarmioqatigiit akornanni maanna sakkortuumik upperineqarpoq, ilinniartitaaneq aqqutigalugu – naleqartitat, ileqqulersorneq inuusaatsillu siunissami piujuaannartussat pilersinnissaat.

UNESCO, Ukiut qulikkaat qanoq piviusunngortitsiffiqineqarnissaannut pilersaarusiortut

Caset piviusut: Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut atortoralugu

Qimerlooriakkit assersuutit pingasut ilinniartitsisut nunanit tamalaaneersut Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut qanoq atorneraat:

1. Spain	2. Mexico	3. Australia
Mallorcami 3. klassimi ilinniartitsisup isumaqatigiissut – EC-atormagu ilinniartitaanermut ministeriaqarfimmiut ussapput.	Mexicomi ilinniartitsisut marluk periaaseq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummik tunngaveqartoq.	Australiami cykilerlutik ilisimassarsiorsortut Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut atuarfinnut nassataarat siaruarterlugu.

Case piviusoq 1: Eqqissineq suleqatigiinnerlu pillugit ilinniartitaaneq – Spanien

Guillem Ramis inuunermi annersaani meeqqanut mikinerlut Akullersuarmi qeqertami Mallorcami, Spaniap pigisaaniit-tumi ilinniartitsisuu-simavoq. Ukiut ingerlanerini isiginnaarpaa qeqertap inuisa sumiuussusaasa akorneqarnerat qanoq allanngoriartortoq, nussorfigineqarnerata annertusiartorne-ranik peqquteqartumik. Ammip qalipaataa tunngavigalugu immikkoortitsineq ilaluarnertu annertusiartortoq takuaa, paasilerlugulu ‘kulturit arlallit tunngavigalugit ilinniartitaaneq’ pisariaqartoq. Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut nanigamiuk paasilerpaa tamatumunnga atortussa-q pitsaalluin-nartoq nassaarisimallugu, allarpassuarnut aamma atorsinnaa-soq.

Guillemip siullermik Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqa-tigiissutip oqaasertai meeqqanut naleqqussarniarsarai, meeqqanut atuartitaminut oqaasertai naleqquttunngortinniar-saralugit. Nutserneri arlariit atorpai, Mallorcami nunasisima-sut ikiortigalugit. Meeqqat namminneq Nunarsuatta Siunis-saa Pillugu Isumaqatigiissummik naleqqussaanerat klassimi sammisanut assigiinngitsunut aallarniutaasimavoq.

Guillem-ip klassimi atuarfimmilu sulinerata Balearicip Qeqer-taani ilinniartitaanermik ministeriaqarfik soqutiginnilersippaa, taakkulu 2000-imi apeqqutigaa ‘Vivem Plegats’ (inooqa-taaneq) programmitut pilersissinnaaneraa. Taassumalu aqutaanik atuarfiit 70-it kulturit arlallit atorlugit atuartitaanermi filosofii Nunarsuatta Siunissaa pillugu Isumaqatigiissummik tunngaveqartoq pilersippaa. Naallu naalakkersuisut nikerinneri-sigut programmi aningaasaqarnikkut tapersersorneerukkaluar-toq, atuarfiit peqataasut programmip anguniagaa aalajaallutik ingerlatiinnarpaat.

„Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip anguniakkagut nittarsaappai, silarsuarmut angunia-gassatut takorluukkaminut kusa-nartumut attavilerlugit. Meeqqat Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut paasilluarterujus-suaat.“

Guillem Ramis

Atuarfiit ataasiakkaat tamarmik immikkut ingerlataqarput meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit atuagaq suliassartalik aammalu Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut tunngavigalugit. Taava ilinniartitsisut ataasiakkaat kaammattorneqarput nammineq takorluukkatik naapertorlugit ineriartortitsissasut. Meeqqat ilaatigut pingasuinnarnik ukiullit isumaqatigiissut aallaavigalugu titartagartalersuinikkut ilinniarpaat nunarsuaq tassaamat tamatta angerlarsimaffipput. Meeqqat angajulliit eqqarsaatigalugit iliuuserisat ilaatigut imaqarput kulturikkut paarlaateqatigiinnermik isumasioqatigiinneq aamma assilisanik immikkut sammisaqarneq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummik tunngavilik.

Projektimut „Inooqataaneq“-mut (Vivem Plegats) ilaavoq, suleqatigiiffik kulturinit arlalinnit peqataaffigineqartoq atuarfinnut akuttunngitsunik pulaartarmat isiginnaartitsinerillu aqcutigalugit kulturinik takutitsisoqartarpoq, taamaalilluni meeqqat nunasisut nunallu allat pillugit nunasisut assigiinngitsut nunallu allat pillugit ilinniagaqartarput. Taakku inuiaqatigiit iluanni kulturit arlariinnerata ersernerai, qeqertanilu inuiaqatigiikkuutaat assigiinngitsuummata unammisassallu misigisartagaat ilinniarfigisarpaat. Aammalu silarsuarmi naalakersuinikkut kulturikkullu pissutsit assigiinngitsuummata tamanna atuartut paasisaqarfigisarpaat. Programmimi kajumissaarutigineqartarpoq qeqertani atuarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiinnissaq aammalu nunat tamalaat akornanni atuarfinnik suleqateqarnissaq. Atuarfiit sulinerminni aamma inuiaqatigiit akuutippaat, angajoqqaaniit kulturikkut iliuutsinut, saqqummersitsinerniit isummersuutinik allaaserisanik unammisitsinermut. Soorlu Guillem oqartoq: *Meeqqat ilinniarpaat allamik silarsuaqarsinnaasoq, aamma Mallorca allaasinaasoq.*

Programmimi meeqqat oqaasiinit issuakkat

„Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip nunani allani attaveqarnissatsinnik ikiorserpaatigut“

José Manuel 11 ukiulik

„Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummi ilikkarparput tamatta naligiilluta. Pingaartorujussuuvoq sorsunneq naaggaassallugu“

Javi, 9-nik ukiulik

„Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummi ilikkarparput qanoq Nunarsuaq mianersuutissallugu asassallugulu. Inuit asaniartigit pilluaatissamik nuannaarutissaannillu tunillugit. Tamatta inuuvugut, pisariaqartitagullu tamaasa pisariaqarpagut.“

Teresa Kina-mioq, (ukiui naluagut)

„Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut ilinniaatigalugu assigiinngitsunik iliuuseqartarput, inuit nunani allaniittut allaffigisarpavut, allamiut naapittarpavut aamma assilisagut ersersartarpavut, Nunarsuatta Siunissaa pillugu Isumaqatigiissummik nassuiaataasut.“

David Alvarez 11-nik ukiulik

Case piviusoq 2: Atuartuni angajullerni misilittakkat Aguascalientes-mi Mexicomiittumi

„Piujuartitsilluni ineriartorneq pillugu atuartitsineq, Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut atorlugu“ programmiuvoq ilinniartitsisunit marlunnit isumassarsiarineqarsimasoq ingerlanneqartorlu, Gina Ramírez aamma Ana Lilia Martínez, Annerit atuarfiat nalinginnaasoq No. 15 Aguascalientesimi.

Siullermik atuarnermi najoqqutassaq sanavaat Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip immikkoortui pingaarnert atorlugit atuartitamik atuarfiullu tamarmi allamik eqqarsalernissaat kajumissaarniarlugu. Siunertaq tassaavoq ilinniartitsisut, atuartut atuarfimmilu sulisut tamarmik allannguinnissamik suliniuteqalernissaat, Nunarsuup avatangiisittalu paarinissaannik itisuumik misigisimanermut saqittumik. Siunnersuut atuarfiup siulersuisuinit akuerineqarpoq.

Isumaqatigiissutigineqareersimavoq illoqarfik tamaat peqataatissallugu pingaarluinnartuusoq, allannguutaa-sussat ataqatigiissarnissaat atuarfiullu tamarmiusup Nunarsuatta Siunissaa pillugu Isumaqatigiissummi takorluugaasumut tunniusimanissaat qulakkeerumallugu. Taamaattumik 2002 atuarfiup aallartinnissaa sioqqullugu, ilinniartitsisut, allaffimmiut allallu attuumassuteqarsinnaasut kursuserinneqarput Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut, taassuma qanoq pinngoriartorsimanagera, imarisai, taakkulu ulluinnarni sulineranut qanoq attuumassuteqarnersut qaammarsaaniutigalugu. Ilinniartitsisut kajumissaarneqarput atuartitsinerminni Isumaqatigiissutip tunngavii aallaavigeqqullugit.

Atuartunit Isumaqatigiissutip paasineqariartuaarnera ilutigalugu, ilinniartitsisumut ajornarunnaariartorpoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip tunngaviisa ataasiakkaat klassimilu pisassat akornanni ataqatigiissaarinissaq. Taama suleriaaseqarnermi atuartut ilisimasanik pinissaat paasisimasaqalernissaallu, piginnaasaqalernissaat naleqartitaqalernissaallu kiisalu avatangiisit akisussaassuseqartumik atornissaannik isiginnittaseqalernissaannut aqqtissiuussisuusimavoq.

Tamatuma saniatigut, ilinniartitsisut atuartullu tamarmik pigiliuppaat iliuuseqarusunneq peqataanerlu, nunagisaminni ajornartorsiutinut aaqqiissutaasinaasunik suliaqarnermut.

Taama Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut tunngavigalugu programmeqarluni atuartitsinermik periuseqarnerup iluatsilluarnera aallaavigalugu, ilinniartitsisut aallarniisimasut pilersaarutigaat misilittakkatik ileqqulersuutitillu Moreliami Zacatecasimilu Mexicomiittumi siammarterniarlugit.

Case piviusoq 3: Brinkip ilisimasassarsiornera – AUSTRALIA

Brinkip Ilisimasassarsiornera, Australiami isumassarsiaasoq, 2003-mit 2006-mut ingerlasimavoq. Ilisimasassarsiornermi nunat 30 aqqusaarneqarsimapput inuup nammeneq nukii, pinngortitallu tunniussinnaasai, soorlu anorip seqernullu nukii kisiisa atorlugit ingerlanneqarsimalluni. Brinkip Ilisimasassarsiornerani siunertaq tassaasimavoq inooqatigiinnikkut avatangiisitigullu tunngassuteqartut nalinginnaasumik ilisimasannngornissaat – teknologi atorlugu (internet), attaveqaatit (radio, aallakaatitat piviusulersaarutit) atuarfiit ilikkagassatut pilersaarutaat timersornerlu (cricket) aqqutigalugit.

Brinkip Ilisimasassarsiornerani „ikuallannerit“ qulingiluat pineqarput, tassa inooqatigiinnikkut avatangiisitigullu isumakulunnartullit. Taakku sammisat tamarmik peqqissaartumik Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutit tunngaviinut naleqquttunut ataqatigiissarneqarput. Atuartitsissutillorneq Modul siulleq – „Brinkip Ilisimasassarsiornera aamma Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut“ tassani paasiniaqqissaarneqarpoq qanoq ilisimasassarsiorneq taannarpiaq assersuutaasinnaatigisoq Isumaqatigiissutit atuutinneqarneranut. „Ikuallattut“ allat tassaapput:

- Imavissuit nakkutiginnissaat, Nunarsuatta kissakkiartornera
- Amerikkani (Avannarlermi Kujallermilu) nunat inoqqaavi
- Kulturinik paasinninneq
- Niueqatigiinneq naapertuilluarnerusoq
- Uumasut nungutaanissamik ulorianartorsiorlut
- Orpipassuit nungulersut (tammalersut)
- Australiap inoqqaavi

Brinkip Ilisimasassarsiornera nunaqarfik tikikkaangamikku Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut paasisitiniutigisarpaat atuarfinilu Brinkip „ikuallattut isigisai“ pillugit oqallititsisarlutik. Atuarfiit Brink School Room-imut peqataasut tamarmik poortugaq paasissutissanik imalik tunissutisarisarpaat, taassumalu imarisarpari Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut UNESCO-miillu CD-Rom – Teaching and Learning for a Sustainable Future allallu atuartitsinermi atortussiat Brinkimit suliarineqarsimasut. The School Room of the Brink-mut qarasaasiaq aqqutigalugu ilaapput atuarfiit 65-it Australiamiit, USA, Venezuela, Chile, Argentina, Kazakhstan, Spania, aamma Sverigemiit.

Brinkip Ilisimasassarsiornera oqaluttuassartaa TV-kut, radiokkut aviisitigullu tusagassiarineqarsimavoq Australiami, Argentinami, Chilemi Spaniamilu. Inuit inooqatigiinnikkut avatangiisinillu ajornartorsiteqarnermut eqqarsaateqanngikkaluit isumakuluuteqanngikkaluillu paasinnikkiartuaalersimapput Ilisimasassarsiornermut ussagarnermikkut. Queensland, Australiami Ilinniartitaanermut Immikkoortortaarfik tapersorsortigilereerlugu, Brinkip Suliniaqatigiiffiata Australia napillugu nunanilu tamalaani ilinniartitit atuumassuteqarfigiartuaarpai piujuartitsineq tunngavigalugu avatangiisit pillugit ilinniartitaanerup atuarfinni nalinginnaasumik atuartitsissutit ilanngunnissaa sulissutigalugu. Aamma takukkit Ilisimasassarsiorneq pillugu paasissutissat annertunerusut nittartakkami uani: **www.brinkx.org**

Isiginnittaatsit, ilisimasat piginnaasallu ineriartortillugit

Kingunissalimmik inuusaaseqarnissamut ilisimasat, pingaartitat aamma piginnaassuseqarfiit atuartitaanermut ilinniaqqittarnernullu ilanngutissallugit.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut tunngavik 14

Suunuku piginnaassutsit meeqqatta ineriartortissagaat kisaatigipput? Makku ilinniartitsisut Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissummik atuisimasut isumaliutaannut ilaapput.

Makkunatigut piginnaasaqarneq:

- nalilersuilluni eqqarsarsinnaaneq
- qinigassanik toqqaasinnaaneq
- ajornartorsiutinik nukersornertaqaanngitsumik aaqjisinnaaneq
- pisisartutut akisussaassuseqarnitsinnik akuersarneq
- inuuneq tamaat ilinniarsinnaaneq
- paasissutissanik ujarlersinnaaneq
- pissutsit assigiinngitsut imminnut attuumassuteqarnerannik sunniuteqartarnerannillu paasinnissinnaaneq

Taakku saniatigut illit ilaasariaqartumik allamik tikkuagassaqarpit?

Aamma aajuku ilanngunneqarsinnaasumininnguit (8)

Makkunatigut piginnaasaqarneq:

- malunnaatilimmik isummersinnaaneq (oqalunnikkut allakkatigullu)
- piffissaagallartillugu eqqarsarsinnaaneq – siumut ilimagisanik, siumut eqqarsarsinnaaneq pilersaaruisorsinnaanerlu
- annertussutsimik, pitsaassutsimik naleqartitamillu immikkortitsisinnaaneq
- eqeersimaarnermiit ilisimasaqarnermut tassangaanniillu iliuuseqarnermut alloriarsinnaaneq
- inunnut allanut ataatsimoorussaqluni suleqataasinnaaneq

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip aallaqqaataa (Aallaqqaasiut), tunngavii, naggasiullu eqik-karnera (Aqqutissaq siumut) isumaqaatigiissutaareersunik aqqutissanik tikkuussivoq. Tabeli quppernemi tullermiittoq atorlugu qinersisinnaavutit paasissutissanik Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissummi isiginnittaatsinik aqqutissiuussinissamut. Aamma illit nammineq isumaqaatigiissummut naleqqussakkatit tabel 3-mut taarsiullugit atorsinnaavatit.

Piujartitsilluni ineriartorneq pillugu ilinniartitaanerup siunertaa pingaarnerpaaq tassaavoq inuit piginnaasaqalernissaat isiginnittaatsit, ilisimasat piginnaasallu ineriartortillugit inuiaqatigiinni eqqissineqarfiusuni piujartitsisunilu inuunissaannut.

UNESCO DESD-mut piviusunngortitsinissamut missingersuutit

Iluaitsittoqassappat, piujartitsilluni ineriartorneq pillugu ilinniartitaanerup...inuit piginnaasanik tigussaasunik tunisariaqarpai, atuarfimmit anereeraluarunilluunniit ilinniarnermik ingerlatsiinnarsinnaanngorlugit, piujartitsilluni inuusaaseqarsinnaanngorlugit, piujartitsillutillu inuusinnaanngorlugit.

Piujartitsilluni ineriartorneq pillugu ilinniartitaanermik atortussiat, Rosalyn MacKeown

Najoqqutassaq/tabel 3: Piujuaanartitsinissaq pillugu isummersornissamut pisussat qanoq ikkumaarnissaannut piareersaatissat:

Perspektivit N.S.P. Isumaqtigiisummit pisut	Pissutsit piviusut atuartunut perspektivini nassuiaataasinnaasut
AALLAQQAASIUT	
Nunarsuup oqaluttuarisaanerani piffissamut nalornisoor-narseruttofiusumut killissimavugut.	Assersuut: Ukiut tusintillit arlallit kingulliit Inuiassuit amerliartornerata tabelikkut ersersinnera.
Inuusariaqarpugut akisussaassutsimik misigisimalluta.	Assersuut: Kisitsisit nunanit ineriartortuniit suliffissuaqarfiusunut anngiortumik inuit isaanerat.
Nunarsuarput periarfissiisimavoq inuunerup ineriartornissaanut toqqammaavissanik pingaartunik.	
Tunisassioriaatsit aamma sunilluunniit atueriaatsit pingaarnertit avatangiisinik piujuaanartitsisuunngillat.	
Nunarsuarmi piaarnerpaamik pisuussutinik atueriaatsinut aallaavissavut imminnut ataqtigiissut eqquttariaqarpavut.	
UUMASSUSILLIT ATAQTIGIIAAT INNIMIGINEQARLUTILLU ERIAGINEQARNISSAAT	
Uumassusillit suulluunniit imminnut ataqtigiinnerat akuersaassallugu.	Assersuut: Sullernip naasut pujoralaanik angallassisartup nungutaanerata kingunerisinnaasai.
Ilisimasaqassutsip pissaaneqarnerullu annertusiartorneri ilutigalugit annerusumik akisussaassuseqalernissaq.	Assersuut: Inuiassuit akornanni ikittunnguit (pissaanillit) pisuussutit annertunerpaartaat aqukkaat.
Arnaaneq angutaanerluunniit apeqqutaatinnagu piginnaassutsinik tamaginnik timitalersuisinnaanermik periarfissaqarnissaq.	
Siunissami kinguaariligassat pisariaqartiligassaat suusupagineqarsinnaanngillat.	
UUMASSUSEQARFITTUT PATAJAASSUSEQ	
Nunarsuarmi uumassuseqarfiit ataqtigiiaat akornanni patajaassuseq qajannartuuvoq illersortariaqarlunilu.	Assersuut: Uuliasiomikkut Amazonip orpipassuisa killorneqarnerisa ungasissoq isigalugu kingunissai.
Iliuutsit nutaat alloriarfigilersinnagit mianersortumik periuseqartoqartariqarpoq.	
Tunisassioriaatsit, atueriaatsit suliareqqinneriaatsillu Nunarsuup nutartertuarneranik qaangiissanngillat	
Uumassuseqatigiiaat nutartertuarnissaannik ilisimatusarnerit siuarsartariaqarput	

Perspektivit N.S.P. Isumaqatigiissummit pisut	Pissutsit piviusut atuartunut perspektivini nassuiaataasinnaasut
NAAPERTUILLUARTUMIK INGERLATSINEQ INOOQATIGIINNIKKUT ANINGAASARSIORNIKKULLU	
Piitsuussuseq ersiutaavoq inooqatigiinnermik, ileqqussanik, avatangiisinillu eriaginninnermik naapertuilluannginnermut.	Assersuut: Nunagisanni piitsuussusermut ersiutit ilaat assilianggorlugit takutikkitt.
Ingerlatsiviit qanoq ikkaluartulluunniit inuttut ineriartormik naapertuilluartumik siuarsarnissamut akisussaassapput.	
Kikkulluunniit ilinniagaqarnissamut, peqqinnissakkut isumaginninnermut aningaasarsiornikkullu periarfissaat qulakkeemeqassapput.	
Arnat angutillu naligiinnerat pissusissamisoortutut akueralugu piujuartitsilluni ineriartormemut aallaaviusaaq.	
OQARTUSSAAQATAANEQ, NAKUUSERNERUNNGITSOQ AAMMA EQQISSINEQ	
Inuit tamat oqartussaaqataanerit tunngavigalugu ingerlatsiviit qaffasissutsini tamaniittut nukittorsartariaqarput.	Assersuut: Nunagisassinni naalakkersuinikkut pissaanermik atornerluineq qanittumi pisoq assersuutaasinnaavoq.
Piujuartitsilluni inuusaaseqarnissamut ilinniartitaaneq tamanut neqeroorutaasariaqarpoq.	
Pingaarteqarpoq akaareqatigiinneq, nakuusinnginneq eqqissinerlu tunngavigalugit kultureqarneq piorsassallugu.	
AQQUTISSAQ SIUMUT	
Piujuartitsinissamut tunniusimanissaq pingaaruteqarlunnarpoq.	Assersuut: Kyotomi isumaqatigiissut nunallu atsioqataasimannngitsut.
Piujuartitsinissamut eqqarsartaatsikkut uummatikkullu misigissutsinik allannortitsinissaq pisariaqarpoq.	
Nunani ataasiakkaani Naalagaaffiit Peqatigiinnut pisussaaffitik nutartertariaqarpaat.	
Siunissarput qaamasuusinnaaqaq.	

NSPI pillugu atuartitsinermi atortussiat tamanoortut

Tulliuttut tassaapput atortut atuartitsineri iluaqutigisinnaasatit.

1. Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip internetimi atortussaasivia

Tassaavoq databaseq maluginiagassaq Nunarsuatta siunissaa pillugu isumaqaatigiissummut atortussiat 600 sinneqartut digitalinngortitat, Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut pillugu nittartakkamit akeqanngitumik pineqarsinnaasut. Atortussanut ilaapput qanoq pileriartuaarsimaneranut paasissutissat, power pointikut seqersittakkat, ukiumoortumik nalunaarutit, atuartitsinermi ilinniusiat, naqitaaqqat, assersuutit piviusulersaarutit, workshopinut najoqqutassat, nutaarsiassat, allaaserisat, oqalugiaatit, inuinnaat oqaaseriumasaat allarpassuillu.

Ilanngussaq A:

Databasep sunik imaqarneranik immikkoortunik imarisaanillu takussutissiat

1. Nalinginnarmik paasissutissiat tuluttoortut

- 1.1 EC Brochure (Tuluttut, spanskisut, franskisut, portugiiisut, tyskisut, ungarnimiutut aamma qallunaatut)
- 1.2 EC Handbook (Tuluttut aamma spanskisut)
- 1.3 Power Pointikkut seqersittakkat (Saqqummersittagaliat qulit sinneqartut)
- 1.4 Ukiumoortumik nalunaarutit nalunaarutillu allat (Nunars. Siunissaa Pill. Isumaqaatigiissut. aamma ukiumoortumik nalunaarutit 97' miit aallartittumik)
- 1.5 Newsflashes, nutaarsiassat, juni 2000-miit aallartittumik
- 1.6 Oqalugiaatit (70 sinneqartut, Nunars. Siuniss. Pill. Isumaqaatigiissut pillugu oqalugiaatit naalisagaanngitsut)
- 1.7 Stilit, allaaserisat, aviisinullu allaaserisat (allaaserisat uppersarsaatit 30 sinneqartut saqqummersinneqarsimanngitsut)
- 1.8 Naqitat (naqitat 30 sinneqartut, aallaqqaatigalugu qupp. 16 Nunars. Siuniss. Pill. Isumaqaatigiissut pillugu atuakkianik nalunaarsugaq)
- 1.9 Pisimasut nalunaarsornerat (pisut assigiinngitsut nalunaarusiomert, Johannesburgimi ataatsimeersuarneq ilanngullugu)
- 2.0 Isumasiuinerit (Rapportit aqqaneq marluk sinneqartut isumasiuinerit sukumiisut pillugit)
- 2.1 Atortussanngortitsinermi aalajangersakkat (Atortussanngortitsinermi oqaaseqaatit)
- 2.2 Apersuinerit: Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut atorfissamini isumaqaatigiissummik piviusunngortitsiniartut arfinillit apersorneqarnerat

2. **Atuartaaneq: Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut** (atuartitsinermi atortussat 50 sinneqartut isumaqaatigiissut tunngavigalugu ineritikkiartorneqarsimasut, immikkoortitsinermi atuartunut ataani immikkoortiterneqarsimasunut. Takuuk nalunaarusiami qupp. 15 immikkuuluttut)

- Meeqqat atuarfiat atuarfillu ingerlaqqiffiusoq
- Ilinniarfiit allat
- Ilinniartitaaneq pisortatigoortuunngitsosq

3. **Inuiaqatigiit** (Piviusulersaarutit 12-it nunaqarfiit qanoq ilillutik Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissummik piviusunngortitsiniarnersut) allarpassuarnullu tunngasut

2. Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut pillugu misissuineq paasiuminartuliaq

Taanna tassaavoq quppersagaq 100 sinn. quppernilik, qulequtaqartoq, Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut: Iliuusissanik isumaliutigineqarsinnaasunik misissuataariffissaq. Taassuma ilaatigut imarai Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip suliarineqarnerata ingerlarnga tunngaviillu ataasiakkaat immikkuualuttortai tamaasa ilanngullugit nassuiaateqarfigineqarput. Atuakkiortuupput Elisabeth Ferrero aamma Joe Holland, St.Thomasip Universitetiani, Florida, USA-mit. Tuluttua qarasaasiakku uani aaneqarsinnaavoq:

www.ecreflection4action.org

Aamma portugiserisut italiamiutullu pineqarsinnaavoq.

3. CD/DVD Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip tunngaviisa siuarsarnerat

Pour La Terre, franskit avatangiisit pillugit suleqatigiiffiata suliaq aallartitaa tassaavoq una nipilersuutiniq CD-liaq atuartitsissutissanik ataatsimoortunik imalik meeqqanut 5-13 tungaannut ukiulinnut naleqqussagaq. Erinarsuutitai erinarsortartunit silarsuami tamaneersunit erinarsorneqarput, Isumaqatigiissummi tunngaviit ataasiakkaarlutik isumasiorneqarsimallutik. Atortussiat akeqanngitsumik agguanneqarput, internetikkut silarsuaq tamakkerlugu UNESCOmit, WWF-mit aamma Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut suliniummit.

4. Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip atorineqarnera pillugu atuakkiaq

Silarsuaq piujuartitsiffiusoq ornillugu: Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip atorineqarnera, atuakkiortuuvooq Peter Blaze Corcoran, isumaqatigiissusiortut siunnersortaanerat, suleqatigalugit allattoqarfik, aammalu suliniaqatigiiffik NCDO aamma Kit Publishers tamarmik hollandimiuusut. Tassani takutinneqarpoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut qanoq assigiinngisitaartigisumik atorineqarnera soq siunissamilu atorineqarsinnaanersoq. Tassani atuarneqarsinnaapput, ukiut tuusintilikkaat nikinneranni suliarineqarnerminiilli sumaqatigiissummut aktivistit angusarisimasaminnit nittarsaassiffiat.

Atuakkami tassani takutinneqarpoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip kulturini nunarsuullu immikkoortuini assigiinngitsuni atorineqarnera, ilanngullugu muuamaakkormiut kristumiullu silarsuaannik, nunarsuattalu immikkoortuini avannarlermik kujallermillu ataqatigiissitsisinnanera. Atuakkami isumaqatigiissutip tunngavii najoqqutarineqarput takutinneqarporlu taakku nunarsuatta milligaluttuinnartup unamminartuinik suliniarnermut naleqqutissusiat.

5. UNESCO – Multimedia atorlugu ilinniartitsisup atortussai.

Nunat tamalaat atortussiornerminni ‘Siunissaq piujuartitsisoq pillugu ilinniarnaq’, UNESCO-mit ineriartortinneqarsimapput ilinniartitsisunut atortussiat, ateqartut:

Atuartsineq Ilinniarnerlu siunissaq piujuartitsiffiusoq pillugu. 2002-mi taakkua pingajussaat internetikkut saqqummersinneqarput. Programmimi ilinniartitsisunut, ilinniusiortunut, ilinniartitaanermi politikilortunut, atuakkanillu ilinniartitsissutissanik atuakkioqataasunit atortussat modulinnortitat akunnerit 100 sinneqartut. Taakkunanani pineqarsinnaapput tamatigoortumik isiginnittaaseqarluni fagillu akimorlugit piujuartitsinerup suusisianik qulaajaanerit, ilinniartitsisut assigiinngitsunik atuartsineranni atorineqarsinnaasut makku pineqartillugit, naleqartitat ileqqussallu, tamakkulu atuartsissutigineqarneranni atuartsinermi periusaasinnaasut. Multimedia atorlugu modulit suliarineqarsimanerat isumaqarpoq ilinniartitsisut ataasiakkaarlutik imalt. Ilinniartut gruppikkaarnerminni atorsinnaagaat – aamma avinngarusimasuniittut – taamalu avinngarusimasumiikkaanni ilinniartitaanikkut paasissutissanillu piniarnermi aporfusartut atuukkunnaarsippai. Atortussiani Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut annertuumik pineqarpoq, aammalu qanoq ililluni suliniummut peqataasoqarsinnaasoq siunnersuusiorfigineqarsimavoq. Uani aaneqarsinnaapput:

<http://www.unesco.org/education/tlsf/>

Ilanngussaq A – Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut

AALLAQAASIUT

Nunarsuup oqaluttuarisaanerani piffissamut nalornisoornarseruttofiusumut killissimavugut, piffissamut nunarsuarmiut tamarmik siunissaminnik aalajangersaaffigisariaqaligaannut. Silarsuarmi pissutsit imminnut ataqatigiissutut tunaartareqatigiinnerisa qajannassusiisalu annertusiartornerat ilutigalugu siunissaq annertuumik nalominartoqarlunilu neriuartorpasuaqarpoq.

Ingerlariaqqissagutta akuersaartariaqarparput kulturit inuusaatsillu assigiinngisitaqisut akornanni tassaalluta inuiassuit ilaqutariiusut ataatsit aamma Nunarsuarmi inuiaqatigiulluta ataatsit ataatsimullu atugassaqartitaasut. Nunarsuaq tamakkerlugu inuiaqatigiit ataavartussat pilersikkumallugit kattuttariaqarpugut avatangiisinik eriajinneq, inuttut pisinnaatitaaffiit silarsuarmut tamarmut atuuttut, aningaasarsiornikkut naapertuulluar-tumik ingerlatsineq aamma eqqissinerup anersaava toqqammavigalugit. Tamanna anguniarlugu pisariaqar-luinnartuuvoq uagut, Nunarsuup inui, immitsinnut akisussaaqatigiinnerput nassuerutigissallugu, inuunitsinni annerusumik akaareqatigiinnissarput kinguaassavullu pillugit.

Nunarsuaq angerlarsimaffipput

Nunarsuarmi inuiassuit silarsuarmut sukkaqisumik ineriartortumut ilaapput. Nunarsuaq, angerlarsimaffipput, uumassusilinnik assigiinngitsorpasuaarnik allani nassaasaanngitsunik najorneqarpoq. Pinngortitap nukissuisa inuuneq tassaalersippaat oqaluttualiaq annertuumik piuffiginnillunilu nalorninartoqaqisoq, taamaakkaluar-torli Nunarsuaq periarfissiisimavoq inuunerup ineriartornissaanut toqqammavissanik pingaartunik. Uumassu-seqartut ataatsimoortukkuutaat inuiassuillu toqqissisimasumik inuusinnaanerisa periarfissaqassusiinut uumas-suseqarfiup tamarmiusup uumassuseqartullu akunnerminni ataqatigiiaarnerannut apeqqutaavoq nunarsuup peqqissusia, apeqqutaallutittaaq naasut uumasullu annertuumik assigiinngisitaarnerat, nunaatit naggorissusii aamma engup silaannaallu minguisusii.

Nunarsuaq tamakkerlugu avatangiisivut killilimmik atugassaqartitsisut inunnit tamanit ataatsimut susassarine-qarput. Nunarsuup ataavarsinnaanerani, assigiinngisitaarnerani kusanassusianillu illersuinissaq akisussaaf-fiuvoq inniminartoq.

Nunarsuaq tamakkerlugu pissutsit

Tunisassioriaatsit aamma sunilluunniit atueriaatsit pingaernerit avatangiisinik aserorterinernik, pissamaatinik nungusaanernik kiisalu uumassusilinnik arlalippasuaarnik annertoqisumik nungusaanernik kinguneqartarput. Tassuunakkut inuiaqatigiit toqqammavigisaat qarajarneqartarput. Ineriartornermi pisuussutit pilersitat nali-giimmik agguarneqartanngillat taamatullu aamma pisuut piitsullu nikingassutaat annertusiartorluni. Naaper-tuilluanngitsumik pineqarneq, piitsuussuseq, ilisimaassuseq aamma peqqarniisaarluni saqitsaattarnerit nalinginnaapput annikilliornerpassuaarnillu pilersitsisarlutik. Nunarsuarmi inuiassuit tupinnaannartumik amer-liartupiloornerat uumassusillit akunnerminni sunniuteqatigiinnerannut inooqatigiinnermullu siornatigut siuorneqarsimanngitsumik artukkarsuisuupput.

Nunarsuaq tamakkerlugu toqqissisimaqatigiinnermi toqqammaviusut aarlerinartorsiortitaapput.

Ingerlaatsit tamakku aarlerinartuupput – pinngitsoortinneqarsinnaallutilli.

Siunissami anigorniagassat

Aamanna qinigassarput: Nunarsuatsinnik uagutsinnillu isumaginnikkumalluta nunarsuaq tamakkerlugu peqa-tigiinneq pilersittariaqarparput, taamaangippat immitsinnik inuunerullu assigiinngitsutigut pisuussutaanik sequmiisinnavugut. Nalilersueriaatsitsinnik, ingerlatsivitsinnik inooriaatsitsinnillu tunngaviusumik allannortit-sisariaqarpugut. Akuersaartariaqarparput tassaavoq pisariaqartitavitta naammassereernerisigut inuttut ineri-ar-tornerup qiterisariaqaraa naleqartitsinerunissaq, pisserineq pinnagu.

Kikkut tamaasa iluamik isumagineqarnissaannut avatangiisinullu sunniutitta annikillisinnaannut ilisimasa-qareerlutalu sakkussaqaereerpugut. Nunarsuaq tamakkerlugu inuiassuit inooqatigiinnikkut piorsaqatigiinnerat

aqqutigalugu silarsuaq oqartussaaqatigiiffiusoq inuppalaartorlu pilersinneqarsinnaalissaaq. Avatangiisitsinnut, aningaasarsionermut, politikkimut, inooqatigiinnermut anersaakkullu inuunitsinnut tunngatillugu anigorniagassavut imminnut ataqatigiissuupput, ataatsimoorluta ataatsimut aqqiissutaasinnaasunik eqqarsaaqatigiissinnaavugut.

Nunarsuaq tamakkerlugu akisussaaqatigiinneq

Anguniakkat tamakku timitalersinnaajumallugit aalajangiuttariaqarparput nunarsuaq tamakkerlugu akisussaaqatigiissutut inuujumalluta, Nunarsuarmi inuiassuit najukkatsinnilu inuiaqativut naligisatsitut pillugit. Nunani assigiinngitsuni innuttaajutigaluta silarsuarmi ataatsimi inuuvugut, taamaalillutillu najukkavut nunarsuarlu tamarmiusoq ataatsimoorput. Inuiassuartut ilaqutariiusutsitta silarsuullu uumassuseqarfiusup iluanni toqqisimasumik ingerlaaseqarnissamut maanna siunissamilu tamatta akisussaassuseqatigiippugut.

Inuunerup paasiuminaassusia ataqqillugu, inuunerup tunissutaa qujamasuutigalugu inuullu pinngortitami inissisimaffia innimigalugu inuugutta inuttut ataqatigiinnitsinnik anersaarput uumassusilinnullu sunulluunniit qileruteqarnermik misigisimanerput annertunerulissaaq.

Nunarsuarmi inuiassuit amerliartuinnartut ileqqorissaarnermik toqqammaveqarnissaat anguniarlugu toqqamaviusutut suut pingaartinnerlutigit piaarnerpaamik eqqarsaaqatigiittariaqarpugut.

Taamaattumik ataatsimut neriuuteqarluta nutartertuartumik inooqatigiinnissatsinnut toqqammavissatut aallaavissavut imminnut ataqatigiissut makku aalajangersarpavut, taakkulu kikkulluunniit inuit, kattuffiit, inuusutissarsiutinik ingerlataqartut, naalakkersuisut nunallu akomanni suleqatigiiffiit iliutsiminni malittaralugillu nalilersuisarnerminni toqqammavigisariaqarpaat.

TUNNGAVISSAT

I. UUMASSUSILLIT ATAQATIGIIAAT INNIMIGINEQARLUTILLU ERIAGINEQARNISSAAT

1. Nunarsuarmik uumassuseqartullu suulluunniit assigiinngisitaassusiannik eriaginninnissaq.

- a. Uumassusillit suulluunniit imminnut ataqatigiinnerat qanoq ittuugaluarunilluunniillu naleqassusiat, inunnit iluaqutigineqarsinnaassusiat apeqquataatinnagu akuersaassallugu.
- b. Inuit tamarmik inunnguutsiminnit ataqqinassuseqarnerannik isuma inuiassuillu kinguaariit silatussut-sikkut, eqqumiitsuliorsinnaanikkut, qanilaarnikkut anersaakkullu periarfissaqassusiat uppersarsallugu.

2. Uumassusillit ataqatigiiaat innarlitsaalissallugit – paasinninneq, naakkinninneq asanninnerlu toqqammavigalugit.

- a. Akuersaassallugu pinngortitami pissamaatinik piginnissinnaatitaanerup, aqutsisinnaatitaanerup atuisinnaatitaanerullu kingunerannik avatangiisit innarlerneqarnissaannik pinaveersaartitsinermik inuillu pisinnaatitaaffiinik illersuinissamik pisussaaffeqarnermik malitseqarmata.
- b. Kiffaangissuseqarnerup, ilisimasaqassutsip pissaaneqarnerullu annertusiartorneri ilutigalugit ataatsimut iluaqutissat siuarsarnissaannut annerusumik akisussaassuseqalernissaq malittaassasoq akuersaassallugu.

3. Inuiaqatigiit innuttaasut oqartussaaqataanerannik toqqammaveqartut, naapertuilluartumik ingerlatsisut, aalajangersaaqataasinnaanermik periarfissiisut, pisuussutinik atorluaasut eqqisseqatigiinnissamillu anguniagaqartut pilersissallugit.

- a. Inuiaqatigiit oqartussaassuseqarfiusuni tamaginni inuit pisinnaatitaaffiinik tunngaviusumillu kiffaangissuseqarnermik qulakkeerinnittut kiisalu aamma amaaneq angutaanerluunniit apeqqutaatinnagu piginnaassutsinik tamaginnik timitalersuisinnaanermik periarfissiisut pilersissallugit.
- b. Inooqatigiinnikkut aningaasarsiornikkullu naapertuilluartumik ingerlatsineq siuarsassallugu, tassuunakkut kikkulluunniit isumannaatumik isumalimmillu avatangiisinillu eriaginnittumik inuussutissarsiorfeqarsinnaaleqqullugit.

4. Nunarsuup tukkussusia kusanassusialu kinguaariinnut maanna inuusunut siunissamilu kinguaassanut qulakkiissallugu.

- a. Kinguaariit tamarmik periarfissaqassusiat siunissami kinguaariligassat pisariaqartiligassaannit killilemeqartoq akuersaassallugu.
- b. Nunarsuarmi inuiaqatigiissuit uumassuseqartullu ataatsimoortukkuutaat siunissami sikkilernissaannik ikorfartuisinnaasut naleqartitat suulluunniit, ileqqut ingerlatsiviillu kinguaassanut kingornutaritissallugit.

*Pisussaaffiit taakku imartuut sisamat naammassisinnaajumallugit,
makkuninnga iliuuseqarnissaq pisariaqarpoq:*

II. UUMASSUSEQARFITTUT PATAJAASSUSEQ

5. Nunarsuarmi uumassuseqarfiit ataqatigiiaat akornanni patajaassuseq illersussallugu piorsaaqqissallugulu, uumassuseqartut assigiinngisitaassusiat inuillu akuliuffiginngisaannik avatangiisini pinngorernerit inuunermik nungutsaaliuisut immikkut innimigallugit.

- a. Avatangiisinut tunngatillugu iliuuseriniakkanut tamanut avatangiisinik innarlitsaaliuinissaq piorsaaqqinnissarlu pinngitsoorani ilannguttarnissaat anguniarlugu aalajangersaasarfinni tamani ineriartortitsinissamut pilersaarutit malittarisassallu ataavartumik ineriartortitsisussat aalajangersassallugit.
- b. Matuma ataani avatangiisit aamma uumassuseqarfiit pissamaateqarfiusut ataavarsinnaasut isumannaallinissaannut, ilanngullugit immami nunamilu uumassuseqarfiusut inuilaamiittut, Nunarsuup uumassusilinnit najorneqartuarnissaanut periarfissat atuutsittuarumallugit, uumassuseqartut assigiinngisitaarnerat atuutsittuarumallugu inunnguutsitsinnillu kingornutavut atuutsikkumallugit periarfissat pilersillugillu qulakkeertariaqarpavut.
- c. Uumassuseqartut uumaffigineqarsinnaasullu assigiinngitsut piorsameqaaqqinnissaat siuarsassallugu.
- d. Uumassusillit nunanit allaneersut imaluunniit sananeqaatsimikkut allanngortinneqarsimasut uumassusilinnut allanut pinngortitameersunut avatangiisinillu ulorianaateqartut aqussinnaassallugillu piioneerutsissinnaassallugit, uumassuseqartullu tamakku ulorianartut atorneqarnissaat pinaveersartissallugu.
- e. Pissamaatit ataavartumik atorneqarsinnaasut soorlu imeq, issoq, tunisassiat orpippassuarnit pissarsiarineqarsinnaasut imaanilu uumasut iluaqutigineqarsinnaasut kingunissaqartuarnissaannut killigitatsat ataqqissallugit, uumassuseqartullu suulluunniit imminnut ataqatigiiaartut peqqissumik ingerlaavarnissaat angujumallugu iliuuseqarnissaq.

- f. Pissamaatinik nutarterneqarsinnaanngitsunik soorlu ujaqqanik aatsitassanik ikummatissanillu nungusaaneq annikinnerpaatillugu avatangiisinillu annertuumik innarliinertaqartinnagu paaasinnaaneq atuinerlu aqussallugit.

6. Avatangiisit illersorneqarnissaannut innarliinnginnissaq illersuutissatu pitsaanerpaatut atussallugu paasisimasallu annikitsuinnaatillugit isumannaallisaanerit tunngavigissallugit.

- a. Avatangiisimut annertuumik imaluunniit iluarsisassaannngitsumik ajoqusiinissaq pinngitsoortinniarlugu, aamma ilisimatuussutsikkut paasisat annikiginartinnerini imaluunniit uppernaatsuunerini sillimaniar-nissaq.
- b. Iliuuseriniakkat annerusumik ajoqusiinnginnissaannik oqaluttup uppernarsaanissaannik piumaffigisasallugit aamma atuiniarlutik peqataasut avatangiisinik innarliinernut akisussaasussatut pisussaaffiler-tassallugit.
- c. Inuit iliuuserisaasa kingunerannik sunniutaasartut annertusiartortut, qaqugorsuarmut atuussinnaasut, toqqaannanngikkaluamik malunniussinnaasut, isorartoqisumut siaruaassinnaasut nunarsuarmullu tamarmut kinguneqarnerlussinnaasut aalajangersaasarnerni ilannguttarnissaat isumagissallugu.
- d. Avatangiisit arlaannaannilluunniit mingutsitsisinnaaneq pinaveersaartissallugu taamatullu aamma atortussiat suulluunniit radioactivip qinngornerinik akoqartut, toqunartut allatulluunniit uloriaanaate-qartut ataatsimut eqiterunnissaat inerteqqutigissallugu.
- e. Sakkutooqarnikkut iliuutsit avatangiisinik innarliisinnaasut pinaveersaartissallugit.

7. Tunisassioriaatsit, atueriaatsit suliareqqinneriaatsillu Nunarsuup nutartertuarneranik, inuit pisinnaatitaaffiinik ataatsimullu peqqissumik inooqatigiinnermik innarlitsaaliisut atussallugit.

- a. Atortussat tunisassiornerni allatullu atueriaatsini atornerqartut annikillisissallugit, atoqqittassallugit ilua-qutigeqqittassallugillu aamma eqqagassatut sinneruttut uumassuseqatigiiaanut akornusiinnginnissaat qulakkiissallugu.
- b. Nukissamik atuinermi mianersortumik pissarsinarluartumillu iliuuseqartassalluni aamma nukissiuutit piujuartussat soorlu seqemup ergullu nukii atorneruleriartussallugit.
- c. Teknikkikkut periutsit avatangiisinut isumannaannerusut piorsarnissaat, atulernissaat nuuffiginissaallu aqqutissiuutissallugu.
- d. Nioqqutissianut sullissinernullu atatillugu avatangiisinut inooqatigiinnermullu tunngasunut aningaa-sartuutit tamaasa nioqqutiginninnermi akinut ilannguttassallugit, tunisassiallu inunnik aamma avata-ngiisinik pinninnermi pitsaanerpaamik aallaaveqartut atuisartunit ajornaatsumik paasineqarsinnaaler-sissallugit.
- e. Peqqinnissakkut isumaginninnermi inuiassuarnut tamanut qulakkiissallugu akisussaassuseqartumik kingunissalimmillu ingerlatsinerup salliutinneqarnissaa.
- f. Nunarsuarmi killilimmik pissamaateqarfiusumi inooriaatsit inuunerup pitsaassusianik pigisallu naam-massusiinik pingaartitsisut tapersersussallugit.

8. Uumassuseqatigiiaat nutartertuarnissaannik ilisimatusarnerit siuarsassallugit paasisi-masanillu killeqanngitsumik taarseeqatigiittarnissaq ammasumillu atuinissaq sulissuti-gissallugu.

- a. Pissamaatinik nungutsaaliuinissaq pillugu nunarsuaq tamakkerlugu ilisimatuussutsikkut teknikkikkullu suleqatigiinneq tapersersussallugu, nunat ineriartortut pisariaqartitaat immikkut pingaartillugit.
- b. Qangaaniilli ilisimasat anersaakkullu pisuussutit kulturini tamani avatangiisinik illersuinermut inuillu toqqissisimasumik inuunerannut sunniuteqaqataasut akuersaarlugillu tammatsaaliussallugit.
- c. Inuup peqqissusianut avatangiisillu innarlitsaaliernerannut ilisimasat pingaaruteqarluinnartut, matuma ataani uumassuseqartut sananeqaataat pillugit ilisimasat, kikkunnit tamanit pissarsiarineqarsinnaanis-saat qulakkiissallugu.

III. INOOQATIGIINNIKKUT ANINGAASARSIORNIKKULLU NAAPERTUILLUARTUMIK INGERLATSINEQ

9. Qanilaarnej, inooqatigiinneq avatangiisinillu eriaGINNINNEQ aallaavigalugit piitsuus-sutsimik nungusaaneq peqqussutigissallugu.

- a. Nunani ataasiakkaani nunallu tamalaat akornanni pisuussutit pisariaqartinneqartut agguataarnerisigut imissaqarnermik, silaannarmik minguitsumik, inuussutissaqarnermik, nunaatinik mingutsitaanngitsu-nik, illussaqaarnissamik aamma isumannaatsumik peqqissuseqaarnissamik qulakkeerinninnissaq.
- b. Inuit kikkulluunniit ilinniagaqaarnissamut inuusinnaanermullu naammattunik toqqammavissanik peri-arfissillugit imminnullu isumagisinnaanngitsut isumaginninnikkut ikorfartorlugit isumannaallisaaffigalu-gillu.
- c. Sumiginnakkat akuerissallugit, sanngiitsut illersussallugit, erloqisut ikiussallugit piginnaanerminnik ineriartortitsisinnaalertillugit neriuutiminnillu anguniagaqarsinnaalersillugit.

10. Aningaasarsiornikkut iliuutsit ingerlatsiviillu qanoq ikkaluartulluunniit inuttut ineri-ar-tormerik naapertuilluartumik kingunissaqarluartumillu siuarsarnissaat qulakkiissal-lugu.

- a. Nunani ataasiakkaani nunallu assigiinngitsut akornanni pisuussutit naammaginatsumik agguataarne-qarnissaat anguniartariaqarpoq.
- b. Nunani ineriartorfiusuni ilisimasaqassutsikkut, aningaasarsiornikkut, teknikkikkut, inooqatigiinnikkullu periarfissat annertusarlugit nunallu taakkua nunat tamalaat akornanni artorsaatigeqalugit akiitsori-saannit aniguisissallugit.
- c. Niuemikkut pissutsini suniluunniit pisuussutinik nungusaataanngitsumik atuinissaq, avatangiisinik illersuinissaq aamma suleriaatsinik siuarsimasunik atuinissaq tapersersorlugit ingerlannissaat qulak-kiissallugu.
- d. Nunarsuaq tamakkerlugu ingerlatseqatigiissuit nunallu tamalaat akornanni aningaasaqarnikkut inger-latsiviit tamanut iluaqutaasussamik ammasumik ingerlatsinissaannik peqqussallugit, kiisalu aamma iliuuserisamik sunniutaannut akisussaatisallugit.

11. Kingunissalimmik ineriartornissamut tunngavigisassatut arnat angutillu naligiinnerat pissusissamisoortut akuerissallugu aamma kikkulluunniit ilinniagaqarnissamut, peqqinnissakkut isumaginninnermut aningaasarsiornikkullu periarfissanut ammaanneqarnissaat qulakkiissallugu.

- a. Inuttut pisinnaatitaaffiit arnanut niarsiqaqqanullu atuutsinnissaat isumannaassallugu aamma taakku-nunnga persuttaasernerit tamaasa unitsissallugit.
- b. Aningaasarsiornermi, politikimi, innuttaanermi, inooqataanermi kulturikkullu ingerlatsinermi sutigut tamatigut arnat naligilluinnakkatut, aalajangiisartut, pisortatullu tamakkiisumik peqataanissaat siuar-sassallugu.
- c. Ilaqutariit nukittorsassallugit ilaqutariinnullu ilaasut tamarmik toqqissisimasumik atugaqarlutillu asan-nittumik pineqarnissaat isumagissallugu.

12. Inuit kikkulluunniit, immikkoortitsinertaqanngitsumik, pisinnaatitaaffeqarput pinngor-titamik inooqatigiinnikkullu avatangiiseqassallutik inuttut ataqqinassutsimik, timikkut peqqinnermik tarnikkullu toqqissisimanermik ikorfartuisuusunik, matumani nunap inoqqaavisa ikinnerussuteqartullu allat pisinnaatitaaffii immikkut pineqarlutik.

- a. Immikkoortitsinerit suulluunniit, soorlu sumit naggueqarnermik, ammip qalipaataanik, angutaaner-mik arnaanermilluunniit, atoqatigiittarnikkut sammivigisamik, upperisarsiornermik, oqaatsinik taama-tullu inuiaassutsimik, sumiuussutsimik imaluunniit inuiaqatigiit agguataarsimanerini pinngorfimmik toqqammaveqartut atorunnaarsinneqartariaqarput.
- b. Nunat inoqqaavisa anersaakkut inuunerminnut, ilisimasaminnut, nunaminnut pisuussutiminnullu tunngatillugu pisinnaatitaaffii akuersaartariaqarput taakkulu aallaavigalugit kingunissalimmik inuusaa-seqarnerat ilanngullugu.
- c. Inuiaqatigiinni najukkatsinni inuusuttut ataqqillugillu ikorfartortariaqarpagut, taamaalillutik inuiaqati-giinnik toqqissisimasunik pilersitsiniarnermi aalajangiisusumik peqataanissaminnut periarfissaqarsin-naaqqullugit.
- d. Sumiiffinni assigiinngitsuni naammattuugassaasut kulturikkut anersaakkullu immikkut pingaaruteqar-tut aserfallatsaaliorlugillu iluarsaattariaqarput.

IV. OQARTUSSAAQATAANEQ, NAKUUSERNERUNNGITSOQ AAMMA EQQISSINEQ

13. Inuit tamat oqartussaaqataa-nerat tunngavigalugu ingerlatsiviit qaffasissutsini tama-niittut nukittorsassallugit naalakkersuinikkullu ingerlatsinerit paasiuminarnerulersis-sallugit akisussaassuseqarnerulersissallugillu, matuma ataani aalajangersaasarnerni peqataanissaq aamma eqqartuussivinnik tatisimaneqarani atuisinnaaneq qulakkiissal-lugu.

- a. Avatangiisinut tunngatillugu suliat aamma piorsaanissamut pilersaarutit tamaasa suliallu ingerlatat kikkunnulluunniit attuumassuteqartunut pingaaruteqarsinnaasut pillugit kikkut tamarmik erseqqissu-mik piffissaatillugulu ilisimatinneqarnissamik pisinnaatitaaffii atuutsissallugit.
- b. Najukkani, nunat immikkoortuini nunarsuarmilu tamarmi inuiaqatigiit inuit tamat oqartussaaqataa-nerannik tunngaveqarlutik ingerlatsisut tapersersussallugit, inuit ataasiakkaat soqutigisaqatigiillu soqutiginnittut tamaasa aalajangersaasarnerni piviusumik peqataatinnissaat aqutissiuutissallugu.

- c. Killilersorneqanngitsumik isummersorsinnaatitaaneq, isummanik saqqummiussisinnatitaaneq, eqqissisimasumik katersuussinnaatitaaneq, peqatigiiffinnik pilersitsisinnaatitaaneq allaassuteqartunillu isumaqarsinnaatitaaneq illersussallugit.
- d. Allaffissornikkut ingerlatsivinnut aamma eqqartuussivinnut tatisimaneqanngitsunut qularnaatsumik persaqquersuutaanngitsumillu apuussisinnaaneq atuutisillallugu, matuma ataani avatangiisit innarlerneqarsimaneritut ulorianartorsiortinneqarnerinulluunniit illersornissaq taarsiissuteqarnissarlu eqqarsaatigalugit.
- e. Pisortat namminersortullu ingerlatsiviini tamani peqquersuluttuliortarnerit nungusassallugit.
- f. Najugaqarfinni inuiaqatigiit nukittorsassallugit avatangiisiminnillu isumaginnittussatut pisinnaatissallugit, taamatullu aamma avatangiisinut akisussaaffik naalakkersuinikkut ingerlatsivinnut angusaqarluarsinnaanernut isumagissassanngortissallugu.

14. Kingunissalimmik inuusaaseqarnissamut ilisimasat, pingartitat aamma piginnaassuseqarfiit atuartitaanermut ilinniaqqittarnernullu ilanngutissallugit.

- a. Kikkut tamaasa, ingammik meeqqat inuusuttullu, ilinniagaqarnissamut periarfississallugit, tassuunakkut kingunissalimmik ineriartortitsinissamut timalimmik peqataasinnaaqullugit.
- b. Ilinniartitaanerup kinguneqarluarnissaa ikorfartorumallugu eqqumiitsuliormermit, inunnet pinngortitamullu tunngasunik ilisimatusarnermit paasisimasat akuutinnissaat aqutissiuutissallugu.
- c. Uumassuseqatigiiaat inooqatigiinnerullu iluani pissutsit unamminartui annerusumik qaammaasaqarfigileqqullugit tusagassiutit iliuuserisartagaat annertusassallugit.
- d. Kingunissalimmik inooriaaseqarnissamut ileqqorissaanerup anersaallu tungaatigut ilinniartitaanerup pingaaruteqassusia akuersaassallugu.

15. Uumassusillit suulluunniit ataqqillugillu sernigissallugit.

- a. Inuit akunnerminni uumasuutigisaminnut naakkittaatsuliortarneri pinaveersaartissallugit, uumasullu naalliutsitaannginnissaannut sernigissallugit.
- b. Piniarnermi, kiisartulersornermi aalisarnermilu uumasut nujuartat sakkortuumik, sivisuumik pisariaqanngitsumilluunniit naalliutsitaanissaraluannit sernissussallugit.
- c. Uumasut assigiinngitsut piniakkanut ilanngullugit pisarineqartoortartut ilangunneqartarneri innarlerneqartarnerilu sapinngisamik pinaveersaartissallugu imaluunniit unitsivissallugu.

16. Akaareqatigiinneq, nakuusinnginneq eqqissinerlu tunngavigalugit kulturimik piorsaaneq.

- a. Inuit akornanni, inuiaqatigiit iluini inuiaqatigiillu assigiinngitsut akornanni paaseqatigiinneq, illersoqatigiinneq suleqatigiinnerlu aqutissiuullugillu tapersersussallugit.
- b. Nakuusernikkut saqitsaannerit pinaveersaartinniarlugit periusissanik tamaginnik atuissalluni kiisalu aamma avatangiisinut tunngatillugu saqitsaannerit assortuunnerillu allat ingerlannerini anigorniarninilu suleqatigiilluni ajornartorsiutinik qaangiinarneq atussallugu.
- c. Inuiaqatigiit isumannaallisaanermut tunngatillugu aaqquissuussaat sakkussakillisaaffigissallugit, allanut kamassaataanngitsumik taamaallaat illersornissamut atorsinnaalersillugit, aamma sakkutooqarnikkut periarfissat eqqissinermut atugassatut saatissallugit, eqqarsaatigaluguttaaq uumassuseqarfiit piorsaqqinnissaat.

- d. Atomip nukinganik qaartartuliat, uumassusillit toqunartut aamma atorlugit sakkussiat sakkussiallu allat annertoorsuarmik aseruisinnaasut piioneerutissallugit.
- e. Silaannarsuatta avataarsuattalu avatangiisinik eriaginninneq eqqissinerlu tunngavigalugit atorneqarnisaat qulakkiissallugu.
- f. Akuerissallugu eqqissineq tassaammat tamanik attuisoq, pilersinneqartorlu eqqortumik imminut, inunnik allanik, kulturinik allanik, Nunarsuarmillu iluamik pinninnermik aallaaveqartoq ataatsimullu isigalugu tassaasoq tamakku tamarmik kattullutik peqataaffigisaat.

AQQUTISSAQ SIUMUT

Oqaluttuarisaanerup ingerlanerani ataatsimut atugassaqartitaanitta aatsaat taama annertutigisumik piumaffigaatigut nutaamik aallartiffissamik ujarlemissatsinnik. Taamatut nutarterinissaq tassaavoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummi tunngavilersorneqartoq.

Neriorsuut tamanna piviusunngortikkumallugu isumaqatigiissutip nalilittut pingartitai siunertaalu akuersaarlugillu tapersortariaqarpagut.

Taamaaliussagaanni eqqarsartaatsikkut uummatikkullu misigissutsinik allanngortitsinissaq pisariaqarpoq. Tamatumani nunarsuup ataqatigiinnera tamakkiisumillu akisussaassuseqarneq nutaamik qaammaasarilersariaqarpoq. Najugarisani, nunani, nunarsuup immikkoortuini nunarsuarlu tamakkerlugu nutartertuartumik inooqatigiinnissaq pillugu takorluugaq eqaatsumik eqqarsariaaseqarluta piorsassavarput atorlugulu. Kulturikkut assigiinngissutsitta amerlangaassusiat kingornussarsiararput eriagarluinnartoq, kulturillu assigiinngitsut takorluukkap piviusunngortinnissaanut namminneq immikkut aqutissatik nassaarisariaqarpaat. Nunarsuar-miut akornanni isumasioqatigiinneq Nunarsuatta siunissaa pillugu isumaqatigiissummik pilersitsisuuvoq itisilerlugulu annertusartariaqarparput, tassami ilumuussutsimik ilisimassutsimillu kipisuitsu-mik ujarlertuarneq annertuumik ilinniarfigisinnaagatsigu.

Inuunerup ingerlanerani akuttunngitsumik naammattuugassaasarput pingartillugit naleqartitat akornanni naalarulunnartorsiornerit. Taamaattoqartillugu arlaannik toqqaanissaq ajornartorsiutaalersinnaasarpoq.

Taamaalilluta aqutissarsiorariaqarpugut assigiinngisitaassuseq ataatsimoornermut naleqqussarniarlugu, kiffaanngissuseqarneq ataatsimut iluaqutissanut naapertuuttunngortinniarlugu taamatullu aamma qanimut anguniakkat ungasissumut anguniakkanut naleqquttunngortikkumallugit.

Inuit ataasiakkaat, ilaqutariit, soqutigisaqatigiit inuiaqatigiillu kikkulluunniit tamarmik immikkut pingaarluin-nartumik pisussaaffearput. Eqqumiitsuliornermi, ilisimatusarnermi, upperisarsiornermi, ilinniagaqarfinni, tusagassiutini, niuernermi, peqatigiiffinni kattuffinnilu naalakkersuisunut attuumassuteqanngitsuni naalakker-suisunilu ingerlatseqataasut tamarmik kaammattorneqarput eqaatsumik periusilinnik siulersuisoqaqqullugit. Naalakkersuisut, innuttaasut inuussutissarsiuutinillu ingerlatsisut akornanni suleqatigiinneq inuiaqatigiit kinguneqarluartumik siulersorneqarnissaanut pingaaruteqarluinnarpoq.

Nunarsuaq tamakkerlugu inuiaqatigiissuit nutartertuartumik inooqatigiinnermik tunngaveqartut pilersikkumallugit, nunarsuar-mi inuiaqatigiit Naalagaaffiit Peqatigiinnut pisussaaffitik nutartertariaqarpaat. Nunat tama-laak akornanni isumaqatigiissutit pioreersut naapertorlugit pisussaaffimminnik naammassinnissapput kiisalu Nunarsuatta siunissaa pillugu isumaqatigiissummi tunngaviusut piviusunngortinnissaat tapersorsorlugu avata-ngiisit aamma piorsaaneq eqqarsaatigalugit sakkussanik inatsisitigut pisussaaffiliisunik, nunarsuarlu tamakker-lugu atuuttusanik pilersitsissallutik.

Qanortoq nalitta eqqaamaneqaatigiliuk inuunermik ataqqinninnerup kingumut eqeersagaaqqinnera, nunguki-kiartuutaanngitsumik atuilluni nutartertuartumik inooqatigiinnissaq pillugu patajaatsumik aalajangersaaneq, naapertuilluarneq eqqissinerlu anguniarlugit sorsuutiginninnermik siursaaneq aammalu nuannaarluni inuu-nermik unnersiutiginninneq.

Ilanngussaq B: Oqaatsit pingaarnert nassuiarnerat

Piujartitsilluni ineriartortitsineq: Ullumikkut inuusut pisariaqartitativ pisinnaavaat kingulissat namminneq pisariaqartitaminnik pisinnaanerat ulorianartorsiortinnagu.

Piujartitsilluni inuuneqarneq: Tassaavoq inuusaaseq inuit avatangiisillu pinngoraffiisa ataqatigiiaarnerat teknologit naapertuuttut, aningaasarsiornert piginneqatigiiffiusut aammalu inuttut nukissaqarnissaq. Inuuneruvoq siunertarissoq inuttut akisussaassuseqarnermik ilisarnaateqartoq, imminut pilersormermik, allanik kiffartuussinermik, anersaakkullu isumatuumik inuuneqarnermik. Tamatumunnga ilanngullugu, piujartitsilluni inuuneqarnermi avatangiisinik illersuinermut ileqqussanik aningaasarsiornermillu kingulissat Nunarsuarmi inuuniarnerminni aamma pissaqarnissaat eqqarsaatigaluguttaaq ileqqoqarnermik imaqarpoq.

Naalagaaffiit Peqatigiit 'Ukioritit' piujartitsilluni ineriartorneq pillugu ilinniartitaanermik (2005-2014):

Tassani siunertarineqarpoq piffinni tusintilikkaani piujartitsilluni ineriartorneq pillugu ilinniartitaanermik piviusunngortitsinissaq, ilinniartitaaneq aqputigalugu piujartitsilluni ineriartorneq eqqunneqarnissaat. Decembarimi 2002-mi Naalagaaffiit Peqatigiit ukiumoortumik ataatsimeersuarneranni aalajangiunneqarsimavoq. Aalajangiunneqarsimavortaaq UNESCO tassaassasoq 'ukioritit' saqqumilaartinneqarnissaannik allaffeqarfiussasoq ataqatigiissaarisorlu.

Piujartitsilluni ineriartorneq ilinniartitaaneq: Ilisimasat ineriartortinnissaat, piginnaasat, isiginne-riaatsit naleqartitallu inunnik qassinilluunniit ukioqartunik akisussaassuseqalersitsisinnaasoq siunissap piujartitsiffiusup pilersinnissaanut pilluaatiginissaanullu.

Naleqartit: Nalinginnaasumik, tassaavoq aallaavissaq inuit ataasiakkaat aalajangernissaannut aqputissiuussisut. Kulturip, ilaqqut, upperisap piffissallu tamarmik naleqartit sunnertarpaat. Naleqartit suunerinik assersuutit tassaasinnaapput: naapertuilluarneq, naligiinneq aamma ataqqinninneq.

Tunngaviit: Taakku naleqartitanit pilersinneqartarput pissusilersormerilu ileqqut nalinginnaasut pilersittarlugit. Amerlasuutigut, naleqartit tunngaviillu ataatsimoortillugit eqqartorneqartarput, ataatsimik isumaqartinneqangajattarlutik.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut: Tassaavoq nalunaarut tunngavinnik qitiusunik imalik, naapertuilluarnermik, piujartitsinermik eqqissinermillu tunngaveqarnissap nunarsuaq tamakkerlugu 2100-mi pilersinneqarnissaanut. Inuit isumassarsitinniarpai nunarsuamioqatigiinnermi ataqatigiinnissap akisussaaqatigiinnerullu pingaaruteqassusiannik inuiassuit inuuneqartullu tamarmik ajunngitsumik atugaqarnissaannut.

Aallerfiit: Oqaatsit allattorsimaffiat katiterneqarsimavoq nittartakkanit paasisutissanillu ukunannga pisunit: UNESCO-p nittartagaanit, atuagaq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut, aammalu Costa Ricami atuarfeqarfinni Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut pillugu atortunik ineriartortinneqarsimasunit.

Ilanngussaq C: Apequtigineqarajuttut

Qanoq ilillunga Naalagaaffiit Peqatigiit piujuartitsilluni ineriartorneq pillugu 'Ukiorititai qulit' ilannguffigisinnaavakka?

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut UNESCO-mit akuerineqarsimavoq 'Ukiorititai qulit' ilinniartitsissutiginnissaat 2005-mi aallartittumut atortussatut pingaartut. Taamaattumik Naalagaaffiit Peqatigiit-nut ilaasortat tamarmik akisussaassuseqarput piujuartitsilluni ineriartorneq pillugu ilinniartitsinnissamik. Taamaakka-luartoq naalagaaffiit amerlasuut sulii pilersaarusiaqanngillat nunagisaminni piujuartitsilluni ineriartorneq pillugu ilinniartitaanermut ukiorititai qulit pillugit programmiliornissaannut.

Ilinniartitaanermut ministeriaqarfisi UNESCO-lu pillugu nunagisassinni kommite sunnarniarneqartariaqarput una atuagaq ilitersuut ilissi nunassinnut naleqqussarlugu saqqummersissallugu aammalu atuisunut pisariilli-saalluni atuineranni pikkorissartitsisinnaaneq pilersinneqarluni.

Qanoq ilillunga Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut tunngavigalugu atuartitsisunut ilanngussinnaavunga?

Nunat tamalaat akornanni allafeqarfitta Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut tunngavigalugu atuartitsisartut pisortatigoortuunngitsumik ataqaatigiiffimmik peqartippaat. Suleqaatigiiffiup taassuma siunertaa pingarneq tassaavoq projektit ingerlatallu ineriartortinnissaat Nunarsuatta siunissaa pillugu isumaqaatigiissummi siunertat, naleqartit tunngaviillu aallaavigalugit sulianik. Suleqaatigiit e-mailikkut attaveqaatigiipput. Ilaarusukkuit, uunga mailerlutit nalunaarfigitigut: info@earthcharter.org Nittartagaq tuluttuujuvoq.

Qanoq ilillunga Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut tunngavigalugu ilinniartitaanermut programmimut tunniussisinnaavunga?

Atuartsinerni Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut atorsimagukku misillitakkatit ilinniartitsisunut allanut nalilerujussuusinnaapput. Atuartsissutiginnissamatit allanit atorneqarsinnaassagaluarput Earth Charter Teaching Resources Database-mut ilanngunneqarsimappata, taamaattumik assut qujassagaluarpuq illit atuartsinerni iliuksit ilaattut atuartsinermiluunniit programmit ilaanni Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut atorsimagukku (assersuutigalugu atuartsinermut pilersaarutit (læseplanit) allaaseralugit, ilikkagasatut pilersaarutit aamma atuagassat ilanngullugit). Qujanassaqaq immikkuualuttut sapinngisamik tamaasa ilanngullugit imatukanneq allattuisinnaaguit:

- Suliakkiissutini suut ilikkagassatut anguniagaanersut
- Iliuksitini atuartut qanoq soqutiginnilersinniarnersut
- Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut qanorpiaq atorneqarsimanersaq

Mailikkut saaffigitigut uunga: info@earthcharter.org

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip avatangiisit pingaarnertut eqqartorpai?

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissummi nunarsuarmi avatangiisit eqqarsaatigalugit unamminartut immikkut naqissuserneqarsimapput. Taamaakka-luartoq isumaqaatigiissummi ileqqussat takorluukkat tamanik ilanngutitsisut akueraat avatangiisinik illersuineq, inuit pisinnaatitaaffii, inuit naligiillutik ineriartornermi peqa-taanissaat eqqissinerlu imminnut pinngitsoorsinnaanatillu avissaartinneqarsinnaanngitsut.

Tamakkunuunatigut eqqarsartaatsimut sinaakkutissat nutaat pilersinneqarput. Inerpera tassaalerpoq nutaaq-qissaaq, tamatigoortumik paasinninneq inuiaqatigiit piujuartitsinermik tunngaveqartut aamma piujuartitsilluni ineriartornerup suunerinik.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut qanoq pinngorpa oqaluttuassartaqarpalu

1987-imi Naalagaaffiit Peqatigiit Nuarsuaq tamakkerlugu Avatangiisinut Ineriartornermullu Kommissionia siunnersuuteqarpoq Isumaqatigiissummik nutaamik sanasoqartariaqartoq piujuartitsilluni ineriartornerup suuneranik tamatigoortumik tunngaviusussamik. Nunarsuarmioqatigiit 1992-mi Rio-mi ataatsimeersuarneranni suliat ininngittoortut ilagisimavaat Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut siunnersuusiornera. 1994-mi Rio-mi ataatsimeersuarnermi allattaanerusup Maurice Strong-ip aamma Mikhail Gorbachev-ip, Green Cross International siulittaasuusoq, nutaamik siunnersuuteqarput, Holland-ip naalackersuisuinit tapersorsor-neqarlutik Earth Charter Initiative pilersillugu. 1997-milu Earth Charter Commission pilersinneqarpoq suliamik nakkutiginnittussat aammalu Costa Rica-mi Earth Councilip allaffiani Earth Charter Secretariat pilersinneqarluni.

Isumaqatigiissummi naleqartitat suut aallaavigineqarsimappat?

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip suliarineqarnerani isumasiuinerit saniatigut, Isumaqatigiissutip pilersinneqarnerani isummat sunniisut pingaamerit tassaasimapput, ilisimatuussutsikkut misissuinerit ullumikkornisat, nunat tamalaat akornanni inatsisit, ilisimassuseq silarsuarmi upperisat annerit oqariartuutaat ilisimaqqissaarnermilu ileqqut, nalunaarutit FN-ip nunarsuarmioqatigiinnik ataatsimeersuartitsinerini arfineq marlunniit 1990-ikkunni pisunit, nunarsuarmi ileqqussat pillugit isummersoqatigiit, naalackersuisuti-goortuunngitsumik peqatigiiffiit nalunaarutaat ukiut 30-it kingullit, inuit nalinginnaat akornanni isumaqatigiissusiat, misilittakkallu pitsaanersuukkat nunaqarfiit piujuartitsinermik ingerlatsiviusuneersut.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissummik suliaqartut suna oqariartuutigaat?

Alloriarneq nutaaq pivoq Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissut pisortatigoortumik saqqummiunneqarmat „Eqqissinerup Illussaarsuani“, Hague-mi, junip 29-ni 2000. Suliamik aallarniisut oqariartuutaat tassaavoq ileqqussat patajaatsut nunarsuarmioqatigiinnit pigiliunneqassasut, taakkulu ikorfartussagaat nunarsuaq piujuartitsiffiusoq pinngortitamut ataqqinninnermik, inuit pisinnaatitaaffeqarnerinik, aningaasarsiornikkut naapertuilluarnermik, eqqissinermillu kulturimik pilersitsiffiusoq.

Nunarsuatta siunissaa pillugu isumaqatigiissummik aallarniisut anguniagaat suuppat?

- Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqatigiissutip inuinnaat akornanni, niueqatigiit naalackersuinermilu suliallit akornanni siuarsarnissaa, siaruarternissaa siunertaasalu piviusunngortinnissaat.
- Kajumissaarutugalugulu tapersorsorpaat Isumaqatigiissutip ilinniartitsissutitut atorneqarnissaa.
- Isumaqatigiissutip Naalagaaffiit Peqatigiinnit atuuttunngortinneqarnissaa.

NAGGASIUT

1 Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaṭigiissummik suliallit allattoqarfiat maanna „Eqqissinermut Univer-
sitetemi”, San José, Costa Rica-mi inissisimavoq. Allattoqarfiup suliaassaa tassaavoq Nunarsuatta Siunissaa
Pillugu Isumaqaṭigiissutip anguniagaanik oqariartuutaanillu piviusunngortitsiniartut siuarsaaviginissaat attave-
qaṭigiinnissaallu isumagissallugu. Allattoqarfik suliaqartupilussuuvoq ataqaṭigiissaarilluni Nunarsuatta
Siunissaa Pillugu Isumaqaṭigiissutip paasisitsiniutigineranik, ilinniartitaanermi atorneqarneranik, aammalu
naalackersuinermi sulialinnit sinaakkutitut atorneqarnissaata kaammattuutigineranik. Tassunga ilanngullugu
allattoqarfiup isumagisarivaa nittartagaq oqaatsit pingasut atorlugit saqqummersinneqartartoq, qaammatik-
kaartumik nutaarsiassaqaṭitsineq, avataaneersut attaveqarfiginissaat, nunallu tamalaat akornanni ataatsimeer-
suarnernik aqqissuussisarneq.

2 Taanna interneti aqṭutugalugu ataatsimiinneq pivoq decemberimi 2003-mi inernerisaalu naalisarneqarsi-
mapput uani ‘Synthesis II’ Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaṭigiissutip nittartagaani atuarneqarsinnaasoq,
uani ‘Education Philosophy’p linkitaani. Internetikkut ataatsimeersuarneq takuniarukku uaniippoq:

<http://www.earthcharter.org/edu2003/>

3 Ilinniartitaaneq pillugu internetikkut ataatsimiinneq siulleq ‘Synthesis Report’ aamma piniarneqarsinnaa-
voq, uaniippoq: **http://www.earthcharter.org/innerpg.cfm?id_page=29**

4 Johannesburgimi 2002-mi nunarsuarmioqaṭigiit piujuartitsineq pillugu ataatsimeersuarneranni nivinngaa-
vimmi allagartaq.

5 ‘The Earth Charter Initiative Handbook’mit tigusaq, Earth Charter International Secretariat-imit 2000-
saqqummersinneqarsimasumit.

6 Ilinniartitaaneq pillugu internetikkut ataatsimeeqaṭigiinnerup siulliup, august-september 2001-mi pisup
naalisarneqarneranik, ‘Synthesis’mit issuagaq.

7 Isumaqaṭigiissummit Tunngaviit 4-mit naleqqussakkat, ukunannga Alison Steel & Louise Erbacher,
Queensland Earth Charter Committee, Australia, atuartut mikinerit St.Anthony’p meeqqanut atuarfianeersut
ikiortigalugit.

8 McKeown, Rosalyn, 2002. Education for Sustainable Development Toolkit. **www.esdtoolkit.org**

1998 aasaagaa, aalajangerpunga San Fransiscomi suliffeqarfissuarmi suliffiga qimanniarlugu ilinniartitaanerup silarsuaanut nuukkusullunga, tassaniittussatummi imminut isigiuarsimagama. Ecuadorimut nuuppunga tassanilu ilisimatusarneq, aningaasarsiorneq fysikilu 9. -12. klassimi atuartunut atuartitsissutigisalerlugit. Erininarianngitsorli suliffittaanni annilaangatigilerpara atuartitsissutikka amigartut. Apeqqu takkuttuaannartoq paasivara una:

„Naleqartitat suut, isiginnittaatsit piginnaasallu suut atuartitannut pingaarpat ilikkartissallugit?“ Isumaliutigaara qanoq ilillunga atuartitsininni fagit tigussaasuinaat pinnagit, inuiaqatigiilerinerli avatangiisnullu isumakulunnartut ileqqussat naapertorlugit atuartitsininni siuarsarsinnaanerikka.

Paaserpiarnaguluunniit, assorsuaq maqaasivakka naleqartitat nunat tamalaat akornanni akuerisaa-sut. Sunaaffalu uanga nalusannik inuppasuit suleqatigiiffiillu isumasioqatigiittarput Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissummik pineqartartoq ineriartortikkumallugu, naleqartitat tunngaviillu naapertuilluarnermik, piujuartitsinermik eqqissinermillu tunngaveqartut nunarsuaq tamakkerlugu atorsinnaasut pilersinniarlugit. Ullumikkut ukiut qulingajaat nunarsuaq tamakkerlugu isumasiuisaqat-taareernermi, Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissut aajuna illit atugassat.

Najoqqutassap uuma siunertaa tassaavoq *ilinniartitsininni atuartitannik kaammattuisussatut* taakkua ilinniarnermi nunarsuaq avatangiisertik eqqumaffigilernerus-sagaat, siunissamilu namminneq aamma akisussaassuseqarnertik takussagaat.

Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip allattoqarfianiitugut neriuppugut atuartitsinerni atorluarsinnaasutut isigiumaarit.

Mohit Mukherjee

Ilinniartitaanikkut Programmiliornermi Pisortaq
Nunarsuatta Siunissaa Pillugu Isumaqaatigiissutip Allaffeqarfia

Earth Charter International Secretariat
www.earthcharter.org